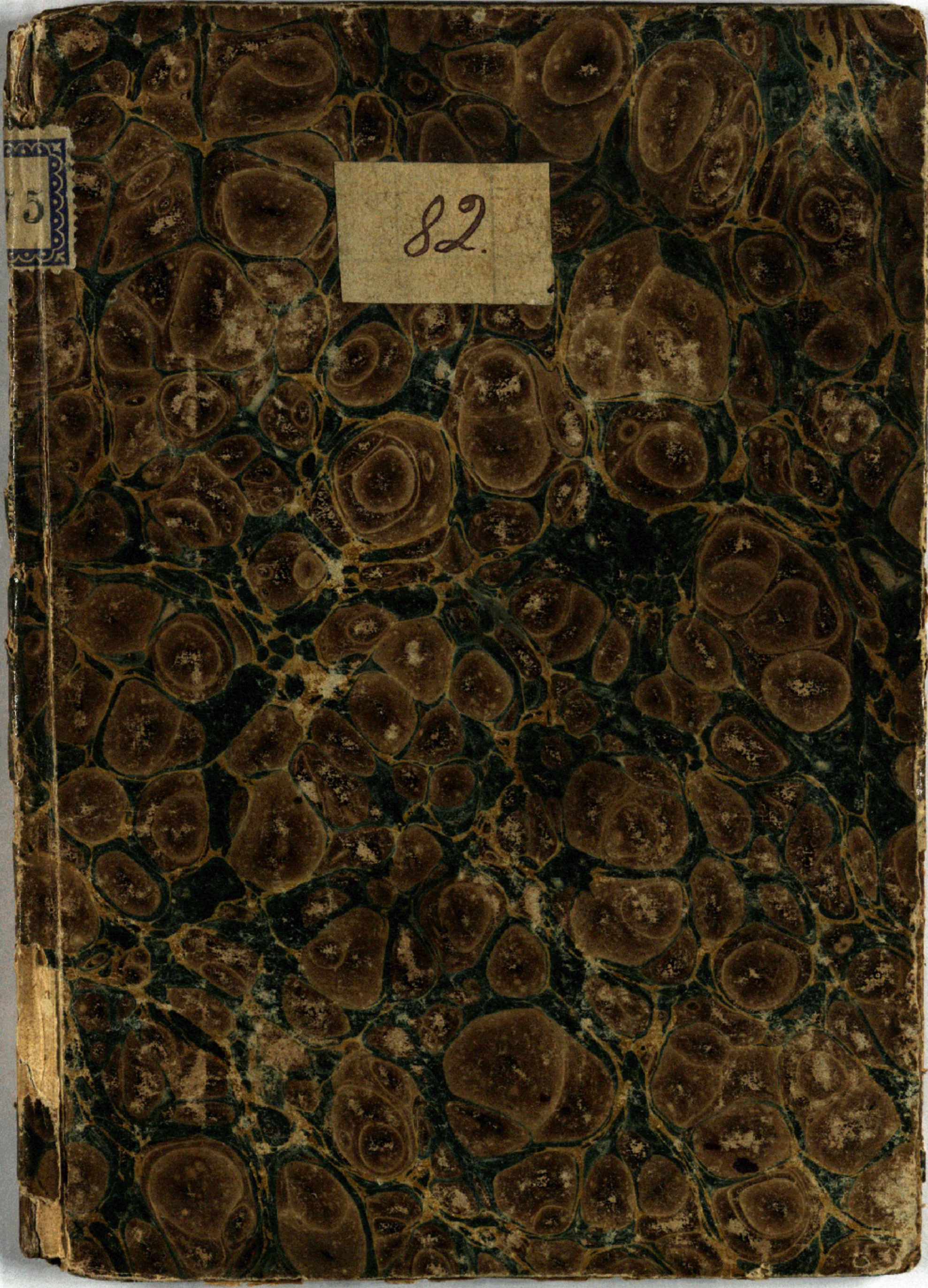

5

82

P15CpT 15.1

1767

Р 19 Ср I 19.1

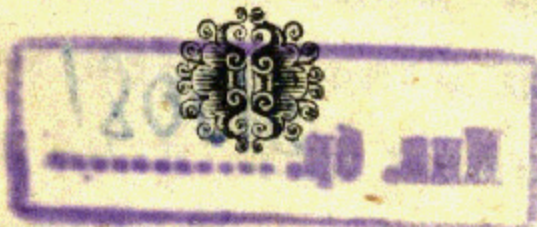
Г О М О В И В А

СТАРОДРЕВНА ПРИПОВѢДКА;

ПО НѢМАЧКОМЪ НАПИСАНО Е

ГОВАНЪ ВАЛУКРИЊЪ.

У БЕОГРАДУ,

ИЗДАЛА КЊИЖАРА МИЛОША ПОПОВИЋА.

1 8 5 2.

Крѣпость моя и пѣніе мое Господь, и бысть мнѣ во
спасеніе, —

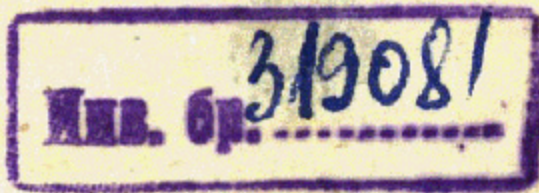
СВЕТО ПИСМО.

Надъ нами є судбе око, коє насъ гледа, и доброга добро
чека, а злога бѣда. —

Доситей.

Жена, коя жели честно и похвално име придобити, неуклоно
путемъ честности и добродѣтели ходи: нити се обзире нити мари
за оне, коє за модама трче: нити се на нѣи ерди, нити їймъ завиди. —

Доситей,

Предговоръ.

У Нѣмаца има една кнѣига о Геновеви, кою
нѣине женскинѣ радо и много читаю. Изъ те е кнѣи-
ге изведена она у насъ „Сигфридъ и Гено-
вева“ у позорю (театру); кою, ако и есте само
у кратко написана, наше Србкинѣ радо читаю и
слушаю, па узъ то и погдѣкою сузу пусте.

Збогъ тога, што та кнѣига женске врло по-
учити може, — што се у насъ радо чита, — и
што се она у позорю издана већъ редко налази,
написао самъ я по оной нѣмачкой кнѣизи ову за
наше Србкинѣ, и мислимъ да ће е оне јоштъ ра-
діе читати зато, што ће у нѣой у неиспрекиданомъ
приповѣданю выше што наѣи, и што ће е по про-
стіемъ писаню лакше разумѣти; ерь

Кадъ самъ ову кнѣигу преводіо, ни найманѣ
писамъ хтѣо на уму имати, да е вѣрно преведемъ,
выше самъ се бояо, да ме свойство нашегъ
зика, негъ страный кой илъ нашъ кнѣижевникъ, збогъ

изврнутогъ значеня нѣмачки рѣчій, за уво непову-
че. Я самъ се држао само оне цѣли, коіой є књи-
га намѣнѣна, и имао самъ на уму изображеня сте-
пенъ, на комъ се женскій полъ у насъ находи. Па
и преко тога, опеть самъ гдѣгдѣ понешто, а на
свршетку и подоста коешта изоставіо, што ми се
некако неприкладно и сувышно видало.

Нѣмачка имена у овой књижици я быхъ сва-
быо посрбіо, да она нису већъ позната; па зато
самъ само мѣсто Волфъ — Вукое, мѣсто Шмерцен-
райхъ — Спасое, ставіо. — —

Што се желъ мое тиче, та є као и други на-
ши списателя и преваѣача: да се то єсть ова књи-
га много чита. Но узъ то іоштъ и ово желимъ,
да Србкинѣ наше, кои су сузе узъ читанѣ и слу-
шанѣ оне у театру Геновеве на образъ капале,
кадъ ову узчитаю или узслушаю, и powyше што
суза, ал' не као дояко на образъ, него на срце
пушћаю, и у нѣму расаѣену побожность и смѣр-
ность нѣима почешће добро заливаю.

Геновева полази за Сигфрида.

Пре много стотина година, кадъ е зора еванђелия таму незнабожства у Нѣмачкой разагнала, и жестоку наравъ юначки праотаца доста већъ укротила, — кадъ су дивля, неурађена поля врстномъ рукомъ првы Християна урађена, и на мѣсто непрегледаны шума на много мѣста плодне ниве и цвѣтне градине постале, живіо е у Нидерланду некій войвода Брабантъ. Слободномъ нѣговомъ духу, и нѣговомъ юнашству у боевима свак' се чудіо; збогъ нѣгове чисте побожности, нѣгове истине любви къ човечеству, нѣгове доброты, свак' га е почитовао и любіо. Нѣгова домаћица, войводкиня, сасвимъ е као и онъ была, и рекао быхъ да су єдномъ душомъ дисали. Имали су само єдну кѣрь, кою су неисказано любили, и прекрасно воспитали; име іой е было Геновева.

Іоштъ у дѣтињству показивала се Геновева оштроумна, блага срца, и са сваке стране врло смѣрна и тихе нарави. Кадъ бы по ондашнѣмъ обичаю войводкиня предући сѣдила, мала нѣна одъ петъ година ћерка намѣстила бы се на исшарану столицу поредъ нѣ, сасвимъ вѣшто држећи вретено, и као увоштену жицу предући, па кадъ бы што оштроумно запытала, или на оно, што е питана, дѣпо и згодно одговорила, сваку рѣчь сасвимъ смѣрно, разгответно и ясно изговараюћи, онда іой се свак' дивіо, коє чуо, и говорили бы да ће одъ тогъ дѣтета нека приповѣсть быти. Кадъ одъ 10—12 година съ отцемъ и матеромъ у цркву оде и узъ нѣи стане, онда, умилно нѣно и смѣрно лице, дугу црну косу, просто бѣло одѣло, плаве,

пуне побожности очи гледећи, мислио бы да анђелка каквогъ гледишъ. Сиротама и болныма често е одлазила и понуђала їй. Сиромашной дѣци покланяла е хальнице, кое е сама градила, а матерама нѣнымъ тутнула бы по кою пару, кою їой е отаць дао. Са котаричцомъ о рамену изъ ютра рано и у сутонь одлазила е болныма, носећи їймъ понуде, и по кою лѣпу воѣку, кою е одъ свои уста заштедила. Као одрастла дѣвойка, была е огледало безазлености и лѣпоте и све смѣрне матере говориле су своимъ кѣрима, да онако кротке, воспитане, врстне и побожне буду.

Сигфридъ, еданъ снажанъ юнакъ, угледногъ и благородногъ духа и станя, избави войводу одъ найвеће опасности у битки. Войвода га доведе съ разбоишта кући, узме га у волю, и да Геновеву за нѣга. Оно ютро кадъ е Геновева са младоженьомъ пошла, нико се нїе могао уздржати да се незаплаче. И она, ако и есте мужа свогъ радо имала, потокомъ е сузе лила.

Старый нѣнъ родитель загри е и крозь плачь їой проговори: „Иди, кѣри моя! я и мати ти остарили смо, мы ћемо остати, и незнамо хоћешъ ли насъ їоштъ кои путъ видити. Али, Богъ полази съ тобомъ, и кудъ годъ се макнешъ, онъ е око тебе. Имай га свагда на уму и у срцу, као што си то одъ твои родителя научила, и ни за єдну длаку несврѣи съ нѣговогъ пута; па се онда ничегъ небой, и можемо безъ бриге съ овогъ свѣта поћи.“

Потомъ е мати загри, и крозь плачь єдва їой ово проговори: „Съ Богомъ, Геновево, съ Богомъ ми пошла! Ахъ, незнамъ шта ћешъ преко твоє главе преметнути, мое срце нешто неслути на добро. Но ты си, ћерко, свагда была добра, была си наша найвећа утѣха овогъ свѣта, нећешъ ты нама бриге задати, о буди и у напредакъ добра. Ништа немой да учинишъ, чега бы се предъ Богомъ и твоимъ родительима могла стидити.“ „Опетъ ти велимъ остај на чему си, па ће све добро бити! И, ако се и невиди-

мо докъ смо живи, на ономъ ћемо се свѣту ямачно са-
стати.“

Обое се садъ окрену Сигфриду съ рѣчма: „Прими є,
сыне! Она є наше найдрагоцѣнїе благо. Вредна є тебе.
Пазите се, и ты іой буди одяко и отаць и майка.“ Сиг-
фридъ све обѣха, и прими са Геновевомъ родительскій
благословъ.

Найпослѣ проговори и Діонисіе владика, кои ій є вѣн-
чао; честный єданъ и побожанъ стараць са бѣлимъ власи-
ма. Онъ ухвати обое за руке, благослови ій и рекне Ге-
новеви: „Неплачи, красна и млада госпо! Богъ вамъ є вели-
ку срећу намѣніо — алъ другчію негъ што сви мисле. Но,
доћи ће време, кадъ ће сви, кои су овдѣ, съ радости су-
зама Богу на той срећи благодарити. Сѣтите се овы мои
рѣчїй, кадъ годъ вамъ се што неповольно догоди, и Богъ
нека є узъ васъ.“

Узъ ове смиреногъ и побожногъ старца рѣчи, све
околостоеће нека тиха слутня предстоѣћи, чудноваты случа-
єва спопадне, и сви престану жалити се, него се ослоне
на Бога и нѣговъ светый промисао. Сигфридъ одъ туге
сасвимъ клонугу Геновеву подигне на коня, скочи на свогъ
па са своимъ момцима оде.

II.

Сигфридъ полази у войску.

Градъ сигфридовъ, кои се звао Сигфридградъ, быо є
на високимъ некимъ стѣнама између двѣ воде Райне и Мо-
зела, у лѣпомъ и приятномъ предѣлу. Кадъ є Сигфридъ до
врата градски дошао са своіомъ невѣстомъ, све є живо:
слуге и поданици, женско и мужко, старо и младо, у све-
чано одѣло обучено, предъ нѣи поврвило, да ій дочека.
Градска капія окићена є была зеленимъ гранчицама и цвѣ-

ћемъ а по путу е цвѣће и лишће посуто было. Сви су гледали у Геновеву; сви су были ради да виде своју нову госпођу. Кадъ су е видели, сви су јој се зачудили, еръ е геновевино лице было огледало нѣногъ честногъ, смиреногъ, безазленогъ и анђелскогъ срца; и заиста е као анђео изгледала, и нѣговомъ красотомъ украшена была. Геновева одяше, са свима се смѣрно поздрави, умилно и любезно, непренемажућим' се рѣчма; са старцима учтиво, съ материма, дѣчицу на рукама држећима, благо; — упытивала јѣ за године дѣчиѣ, и свакомъ е по штогодъ дала, чему су се сви чудили. Кадъ е пакъ преко свега тога — узъ путъ јоштъ са Сигфридомъ договоривши се — войницима и слугама за ону годину двоструку плату, поданицима опроштај данка оне године, а сиротинѣи лѣпъ поклонъ у рани и у дрвима обећала, — онда су сви скакали одъ радости, сви су говорили, да су и они и Сигфридъ срећни съ такомъ господомъ, и обоимъ су срећу и напредакъ у свачемъ жедали. И сами старци, и остарѣли војници нису се могли у такой радости уздржати одъ суза.

Сигфридъ и Геновева срећно су живили; ал' ѣймъ е та срећа неколико само недѣля трајала. Едно вече доцне, кадъ се већъ было уноћаю, сѣдили су нѣи двое сами. Геновева е предући пѣвала, а Сигфридъ е узъ нѣну пѣсму свирао. У еданъ махъ зачуе се на полю бойна труба. „Шта е то?“ запыта Сигфридъ къ нѣму улазећегъ домо-строителя. „Война,“ одговори овај. „Маври су изненада продрли изъ Шпаньолске у Француску, и пале и робе све, што предъ собомъ нађу. Два војника дошла су и донела одъ краля заповѣсть, да се мы јоштъ ову ноћъ спремимо, и у нѣговъ станъ похитимо.“ Сигфридъ изиђе на улицу, поздрави се съ войницима, и уведе јѣ у конакъ. Уплашена Геновева похити у кућу, да што увиђа, чимъ ће угостити војнике, еръ ју она стара времена нису се стидиле велике госпође кодъ огњишта видити се. Сигфридъ се сву

ноћь спремао, слао є люде у околне предѣле, и наређивао шта ће се радити кадъ онъ оде. Све околне войводе искипе се у граду, и вчала є улица одъ оружя, ходаня оклопника, и звеке мамуза. Геновева є цѣлу ноћь была у послу, паштећи се како ће толикій свѣтъ угостити, платно и све, што є потребно на онакавъ путь, спремаюћи. У зору искипе се све войводе у конаку, међу којима є Сигфридъ одъ пете до перчина у оклопу быо. Доле на капи и коньикъ и пѣшакъ чекао є спреманъ.

Геновева уђе у конакъ, и, по старомъ войничкомъ обичаю, преда супругу саблю и копль. „Носи ово оружѣ у име божіе за отечество — избавляй немоћне а застрашуй надувене злочинце!“ — рекне она, и бледа као крпа обѣси му се око врата. Немирна слутня о будућой несрећи, коя се садъ ніе могла іоштъ ясно показати, срце іой є цѣпала. „Ахъ Сигфриде!“ плачнимъ гласомъ проговори, „ако се ты невратишь!“ па покріе очи марамомъ. „Небой се, Геновево!“ одговори іой Сигфридъ. „Осимъ вољь божіе нико ми ништа неможе учинити, свуда є Богъ съ нама. Смрть є узъ насъ и кодъ куће као и у рату, ал' невидима десница одъ нѣ насъ чува. Онъ — сведржитель — чува насъ у рату као и дома; Богъ є и войне Богъ, и найтврђій градъ. Ко се Бога бои, тай се нема чега страшити. За то небрини се любезна моя, и нестарай се за мене. Надгледанѣ надъ тобомъ, и надъ градомъ и войводствомъ, поредъ Бога, нашемъ вѣрномъ домостроителю предаемъ. Онъ є одъ сада управитель и надгледачъ надъ моимъ иманѣмъ. Оставлямъ те Богу на аманету! Съ Богомъ остай, сѣхай ме се и моли се Богу за ме.“

Геновева нѣга и све войводе испрати. Чимъ изиђу на полъ, заблиста се на ньима оружѣ. Сигфридъ скочи одмахъ на коня, и првый оде, да бы сузе укріо, а войводе и булюкбаше поврве за ньимъ преко градскогъ моста. Геновева є гледала за ньима, докле годъ већъ далеко ни-

су замакли — послѣ се затвори у собу, да се сита наплаче, и цѣо тай данъ ништа окусила ніе.

III.

Геновева на правди страда.

Одъ како е Сигфридъ отишао, Геновева е у граду сасвимъ мирно живила. Сунце е е свагда у послу застало, и погдѣкоя суза канула бы іой на посао, кога е радла. Чимъ куцне звоно у цркву, похитила бы у ню, и свесрдно се Богу молила за свогъ мужа здравлѣ. Сазивала е све селянске дѣвойчице, и учила ій е прести и шити, приповѣдаюћи іймъ међутимъ што лѣпо. Као годъ што у дѣтиньству и дѣвованю свомъ никадъ ніе сироте забравляла, тако ій е и садъ надгледала. Никаквогъ сиромашка ніе было, комъ она ніе посла нашла да што заслужи, и ма гдѣ да се болникъ какавъ нашао, ишла му е, и умилне нѣне рѣчи быле су му найлѣковити мелемъ. Съ вечера па до неко доба ноћи сѣдила е съ дѣвойчицама сама у соби, радећи и пѣваюћи. У свачемъ се реда и доброгъ владаня држала, и ни своимъ млађимъ ніе допушћала да што неправо чине.

Домостроителю, на комъ е Сигфридъ све оставіо, име е было Голосъ. Онъ е быо улюданъ и добро воспитанъ човекъ, кои се своимъ ласкавимъ рѣчма, и подвлачећимъ се владанѣмъ, кодъ свакогъ умѣо додворити. Ал' е онъ быо човекъ безъ свѣсти и побожности. Нѣгова користь и повольность найпреча му е была. Да л' е оно, што онъ чини, добро и право, онъ се о томъ ніе бринуо, само ако му е користо и повольно! Чимъ му е господаръ отишао, одмахъ се онъ читавъ господаръ направіо. Одѣвао се болѣ него Сигфридъ, частіо се и гостіонице е имао свакій данъ, и тако добро свогъ господара упропашћивао. Окромъ

тога іоштъ и старогъ єдногъ вѣрногъ служителя сигфри-
 довогъ быо є сасвимъ за леѣа баціо, и найнижу надницу
 радиныма закидао є, и ни мрве хлѣба сиротиньи нїє давао.
 Само є Геновеву свагда високо почитовао, и свагда іой по
 вољи чинїо. Геновева се съ нымъ озбыльно владала, ни-
 кадъ се нїє съ нымъ у великій разговоръ упушћала, и
 свагда га є само на дужность опоминяла. Съ почетка чинїо
 іой се покоранъ, и свагда се за учинѣне погрѣшке прав-
 дао. Али, мало по мало ослободи се онъ и тако обезо-
 брази, да іой найбезобразнїю понуду учини, каква се чест-
 ной госпои ни найманъ неможе допасти. Она га съ пре-
 зрѣнїемъ лютито одбіє, као што є и заслужио, но онъ іой
 почне пркосити, и науми да є какогодъ на свою руку
 окрене.

Геновева є зебла у срцу, пише Сигфриду, тужи се
 на Голоса, као што є заслужио, и замоли га найпослѣ у
 нисму да опакогъ тогъ човека одбіє. Куваръ сигфридовъ,
 честный єданъ човекъ, кой є господару своме свагда быо
 вѣранъ, и кой се гадной намѣри голосовой, што є болѣ
 могао, противїо, прими се да геновевино писмо преко
 свогъ поузданогъ човека исподъ руке пошлѣ. Име му є
 было Драко. Ал' се то одъ лукавогъ Голоса нїє могло
 утаити. У онай махъ, кадъ є Геновева кувару рано у
 ютру писмо оно у соби своїой давала, утрчи Голосъ съ
 голимъ мачемъ къ нїма, прободє Драка предъ нѣомъ и по-
 дигне вику. Сви служительи потрче на вику, и наѣу Гено-
 веву у несвѣсти на столицѣ сѣдеѣу, а кувара поредъ нѣ
 мртва у крви валяюћа се. Голосъ на благородну, безлюб-
 ну Геновеву таково што изусти, да су сви служительи
 и служкинѣ одъ стида поцрвениле. Потомъ брже болѣ по-
 шлѣ писмо єдно Сигфриду, у коме найсмѣрнїю и найбезазле-
 нїю одъ своїо женски Геновеву облаже, опадне и обтужи
 као невѣрну супругу, а заповѣди да се меѣутимъ у най-
 дублю кулу затвори.

Голосъ е добро увѣчбао быо наравъ свогъ господара. Онъ е знао, да е Сигфридъ праведанъ, милостивъ, и великодушанъ; али, поредъ свегъ тогъ да е напраситъ, у часъ се налюти, и да е у любви ревнивъ. „А,“ веляше злочинацъ, „такавъ, кои неумъ самъ собомъ да влада, може се као медвѣдъ, брвнцомъ закваченъ, водити.“ Голосъ е за цѣло држао, да ће Сигфридъ у лютости заповѣдити, да се Геновева погуби.

IV.

Геновева у тамници.

Кула, у кою су злочинци само затворани, и кою е народъ „куломъ несрећника“ звао, была е найстрашнѣ одъ свию у граду. Кадъ годъ е Геновева поредъ нѣ прошла, свагда се уздрктала, и несрећнике у нѣой сажалѣвала е. Па у најнижемъ затвору те куле лежала е она! У затвору нѣномъ было е тако ладно, мрачно и ужасно као у костурници. Зидови су были мркоцрни, и одъ влаги на доста мѣста зелени, патосъ е быо одъ цигалѣ. Никадъ га ни сунце ни мѣсець обасяли нису. Оно мало свѣтлости, што е крозъ уску гвоздену решетку улазило, и геновевино бѣло огртало, подземну ову страхоту, јоштъ страшнѣомъ е чинило. И даню и ноћу сѣдила е она ту на мало прострте сламе! Поредъ нѣ е быо еданъ земляный крчажићъ съ водомъ и нешто мало црногъ и окорѣлогъ хлѣба, то јој е сва рана было. Очи су јој поцрвениле, а лице као одрто изгледало е одъ непрестаногъ плача.

Кадъ се мало разабрала и одъ страха къ себи дошла, падне на колѣна и съ расширенимъ рукама почне се Богу молити: „О благій отче небесный! изъ подземне ове страхоте молимъ ти се. Нико за мене немари. Никогъ немамъ до тебе едногъ. Нико тугу мою нечуе. Али

ты видишь мое сузе — ты чуешь мое уздисае. Ты си свуда и на свакомъ мѣсту. Ты си и у овой таме. Отаць и мати незнаду за мене, а мужъ ми е далеко. Али, твоя е десница яка. Ты можешъ мене одавдѣ избавити. О смилуй се на мене, преблагій творче!“

Потомъ опеть сѣдне кутећи и ни едне сузе непуштаюћи. „О колико су срећни,“ проговори она, „найсиромашниі люди одъ мене. Они гледи садъ у плаво небо и ходаю по цвѣтнымъ ливадама. О, да самъ я, мѣсто войводске кѣри, кѣи каквогъ пастира, или мѣсто грофице просякиня, далеко бы ми болѣ было! Али,“ настави она далѣ, „ты ме ниси іоштѣ оставіо о Боже! Ты буди мое сунце! Есть, чимъ се тебе сѣтимъ, одмахъ ми се разгали, и мое тугомъ одеѣено срце почне опеть сузе лити.“

Сѣти се садъ оны владичины рѣчій. „Ово е“ — проговори опеть по тамници обзирући се — „ово е она срећа, кою си ми наговѣстіо, смиренный муже! Иза цвѣтны врата чекала ме е ова тамница! Но, опеть кадъ си ме ты о Боже! у ову тамницу послао, морамъ бити задовольна. Есть, ты насъ цвѣлишь само изъ любви. Подъ несрећомъ су срећа и благословъ претрпани — као годъ што твоя десница у гдѣкою горку люску сладку мезгру затвора. — Тако, да; ову тугу одъ твоє деснице драговольно примамъ. Теби ћу се едномъ само окренути, а на мое крвнике нећу се тужити. То е твоя воля — ево ме дакле Боже! чини са мною шта хоћешъ. Преко твоє вољѣ нико ми ништа неможе учинити.“

Пошто се овако Богу помолила, утѣши се. Ніе іой другчіе было, него као да іой е нешто изъ нѣ говорило: „Небрини се Геновево! ты ћешъ истина іоштѣ патити — ал' ќе те одъ тогъ свега Богъ избавити! Ты си истина садъ предъ свѣтомъ обезчешћена, ал' ќе твоя невиность ояйніе одъ сунца сіяти.“ Потомъ засли.

Геновева се порађа у тамници.

Геновева е неколико мѣсециј провела у тамници. За то време нико іой выше ніе долазіо окромъ Голоса, кои іой е безобразлукъ свой напомињао, обећавајући іой, да ће прогласити, да е она невина, и да ће е онда истомъ тамнице ослободити. Геновева му е пакъ одговорила: „Волимъ и предъ свѣтомъ бити безчестна, него саму себе обезчестити. Волимъ у овой подземной тамници иструнути, него неваљалствомъ краљица постати.“

Муке іой међутимъ іошть веће настану. Одмахъ по одласку мужевлѣвомъ осѣтила се она да е тежка. Дође време и да се породи, и роди мужко дѣте. „О сладко мое дѣте,“ говорила е она, пригрљавајући га у своя дркѣћа наручія, „и ты ми се нађе! И то у овомъ страховитомъ мѣсту свѣтъ си угледало! О ходи къ срцу момъ да те угрѣемъ! Ахъ твоя злосрећна мати нема ни пелене, у кою бы те повила. Нико іой єдну кашику топле чорбе неда — ахъ, како ће те твоя болна, изнемогла мати ранити. У овой тамни никаквогъ другогъ мѣста нема, гдѣ бы те метнула, окромъ ладногъ одъ синьи стѣна патоса. Подъ овимъ тамнимъ влажнимъ сводомъ, съ когъ безъ престанка вода каплѣ, морашъ ты одъ мокрине умрети. О каменѣ, каменѣ зашто вашимъ капљицама дѣтенце квасите? И вы сте заръ као и люди зловни? Али не, опростите ми! Вы студене стѣне, бслѣ сте одъ людій. Вы невидите мою и мога дѣтета тугу, па опетъ жалите ме и плачете са мною.“

Потомъ погледи горе, дигне дѣтенце у слаба наручія и плачући почне говорити: „О Боже! Ты си ме овимъ дѣтетомъ обдаріо! Ты си му животъ дао! Ово е твой даръ! Твоє е, теби га и покланямъ! Да, то ми е првый посао, да га теби дамъ. У цркву га немогу послати. Ал' ты си и

овдѣ — гдѣ си ты ту е и црква. Кума немамъ, свештеника немамъ; тако морамъ я, носреѣна мати нѣгова, и кумъ, и свештеникъ, и отаць му быти. — Явно ти се дакле обѣщавамъ, о Боже! ако ѣшъ мени и момъ сину допустити да живимо, да ѣу ово дѣте у твоіой святой вѣри, по науци твогъ сина, преблагогъ спасителя, и светога духа, у познаваню тебе и твоѣ свете любви, у любви къ ближньима воспитати, и као предатый ми скупощьнъ аманетъ одъ зла чувати! да ти га у свако доба чисто и грѣсима неокаляно повратити и казни твоѣ избѣћи могу.“ Юштъ се сама за себе Богу молила, узме крчагъ съ водомъ, поліе дѣте и тако га крсти, давши му име Спасо е. „Спасенію се одъ преблагогъ спасителя твогъ надамъ, Сласо е нек' ти е име, а сузе твоѣ майке повой ѣе ти быти,“

Затимъ умога дѣте кецельомъ, и узме га у крило. „Тако, моѣ ти е крило колѣвка.“ Погледи тужно у малый комадиѣ окорѣлогъ хлѣба црногъ и рекне: „Ово, бѣдно дѣтенце, ово ѣе ти у напредакъ быти рана! Црнъ е и тврдъ, и едва и я гладъ нѣмъ утишавамъ — али небрини се, сузе злосреѣне твоѣ майке оквасиѣе га и омекшати, и Богъ ѣе дати, пакъ ѣе онъ и мене и тебе заранити!“ Ужваѣе оногъ окорѣлогъ хлѣба, и почне дѣте ранити.

Кадъ е дѣте у крилу нѣномъ мирно заспало, превіе се она преко нѣга уздишуѣи: „О Боже! погледай на ово бѣдно дѣтенце у момъ крилу! Ахъ, цвѣтакъ ѣе овай у тамномъ, ладномъ затвору овомъ невидѣѣи сунца и незгрѣваюѣи се увенути, побледити и клонути! Ахъ, како ѣе оно слабачко овдѣ напредовати? О Боже немой допустити да га у невољи овой нестане. Како бы радо и весело я за нѣга погинула. И теби е оно юштъ миліе. Теби самъ и я мила, теби су сви люди мили, миліи него матери дѣте. Естъ, ты си самъ казао: ако бы и мати своѣ дѣте заборавила, я га неѣу заборавити.“ Кадъ е она ово ясно изговорила, пробуди іой се дѣтенце, и првый путь на ню осмѣ-

ши се. И Геновева садъ првый путь у своіой тамниці развуче уста и насмѣе се. „И ты се смѣешь, сладко дѣте мое?“ проговори она и пригрли га у своя нѣдра. „Ты се ничега небоишь. Да, смѣй се, смѣй! твоє ми смѣянѣ выше каже него хиляду рѣчій. Съ тимъ ми као велишь: неплачи мати, и небрини се. Сирота си — ал' Богъ є могућъ. Нико ти непомаже, ал' божія є рука найяча. Ты ме милуєшь, ал' Богъ тебе іошть болѣ милує! — Да! смѣй се, сладко дѣте, смѣй! Докъ се годъ ты смѣешь — догле я нећу заплакати.“

Послѣ неколико дана опетъ іой дође Голосъ. Съ издраченимъ и разрогаченимъ очима стане предъ ню. „Но, садъ ми є срце на мѣри!“ рече. „Ако сте тако малоумный, па неку вашу честь жалите, пожалите баръ то дѣте; єрѣ ако ми по жельи неучините, онда ћете и вы и то ваше дѣте погинути.“ Геновева му сасвимъ тихо и ни найманѣ неперезаюћи одговори: „Радіє ћу сто путій умрети, него оно учинити, чега бы се предъ Богомъ, моимъ родителямима и мужемъ морала стидити.“ Голосъ є погледил попреко, савъ побледи, вртне се и гвоздена врата одъ тамнице за собомъ тако залупи, да су се сви зидови тресли.

VI.

Геновева чує да ће є погубити.

У глуво доба ноћи почне неко куцати у малый тамничный прозорчићъ. „О госпо, есте л' будни?“ проговори неко тихимъ и тужнимъ гласомъ. „О шта ћу да вамъ кажемъ! Ахъ Боже мой, Боже! плачь ме загуше и едва говоримъ. О проклетый Голосу! Богъ нек' ти суди душа ти рая невидила, као што неће ни видити, крвничь єдань!“

„Ко си ты?“ упыта Геновева, устане и прикучи се прозору. „Тамничарова кћи,“ одговри гласъ. „Знаете л' ме, я самъ Берта, коя одъ толико времена болуемъ, и коіой стевы у болованю много добра учинили. Ахъ я васъ любимъ, и желимъ вамъ благодарити. Но, ахъ! я вамъ тужный гласъ доносимъ. Юштъ ноѣасъ погубиѣ васъ. Тако вашъ и нашъ господаръ хоѣе; еръ онъ васъ држи за найсрамнію преступницу, као што е Голосъ огласіо. То е онъ Голосу писао. Целати су веѣ одреѣени. Они ѣе вамъ главу одсѣѣни. То е цѣла истина. Я самъ сама чула, како се Голосъ съ нѣима договарао. И — ахъ! — и дѣте ѣе ваше погубити. Еръ господаръ непризнае да е нѣгово. Ахъ туга ми неда мира. Цѣлу ноѣ нисамъ заспала. Чимъ су сви поспали, измилила самъ изъ кревета, и све самъ поколенце до васъ дошла. Еръ ахъ! — небыхъ выше живила, кадъ небыхъ съ вама юштъ кою рѣчь проговорила — съ вама се опростила — и вама за вашу любовь благодарила! — Ако имате што наредити, ил' вамъ што на срцу лежи, повѣрите ми, да се све ваше тайне у землю незатрпаю, да быхъ я вашу невиность кадгодъ могла обѣлоданити.“

Геновова сва протрне, и одъ страха дуго нѣе могла проговорити. Па онда іой рекне: „Драго дѣте, учини добро, донеси ми свѣѣу, дивитъ и перо съ мало артие.“ Дѣвойчица іой све донесе, и Геновева почне писати на патосу ово писмо:

„Предрагій супруже! Овдѣ на студеномъ камену мое тамнице лежеѣи, пишемъ ти. Кадъ ты ово усчиташъ, мое ѣе тѣло веѣ у гробу трунути. Юштъ неколико сатій, па одохъ предъ судъ божій. Я самъ као преступница на смрът осуѣена. Али, Богъ ми е свѣдокъ, я на правди животъ губимъ. Ово признаемъ предъ нѣговимъ лицемъ и на устима тамногъ могъ гроба. Вѣруй ми ни съ каквомъ лажомъ съ овогъ свѣта неполазимъ!“

„Ахъ! драгій супруже! Самогъ ме е тебе жао. Знамъ я, ты си страшно преваренъ, другчѣе небы ты твою Геновеву и безлобно дѣтенце да се убіе наредіо. Али, кадъ обмани той у трагъ уѣшъ, немой се лютити! Ты си мене увѣкъ любіо. Ты ниси кривъ, што ѣу я погинути. Све е то по божіой наредби!“

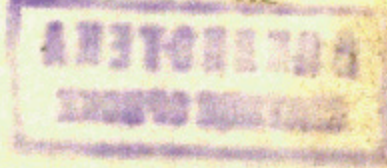
„Моли се Богу, и кай се збогъ твоє наглости. Неосуђуй никога докъ га непреслушашъ. Ово нек' ти е послѣдня у хитњи изречена пресуда. Гледай да ово едно рѣаво дѣло — комъ си ты найманъ кривъ — са хиляду добры поправишъ. То е све, што ти валя чинити. Ядиковати и себе гристи ништа непомаже. Па онда сѣти се и неба, у комъ ѣшъ се съ твоіомъ Геновевомъ састати. Тамо ѣшъ нѣну невиность и вѣрность познати. Тамо ѣшъ првый путъ видити и твогъ сина, за когъ овдѣ неѣшъ да знашъ. Тамо насъ никакви душмани неѣе раставити.“

„Али, я іоштъ мало имамъ на земљи живити.. Последню мою дужность свршила самъ, и мою невиность теби одкрила и показала.“

„Благодаримъ ти на любви, коіомъ си ме у среће наше дане любіо. Мою любовь къ теби носимъ са мною у гробъ.“

„Сѣти се мои добры родителя. Буди їмъ мѣсто сына. Тѣши їй у нѣной тузи. Ахъ, немогу выше да пишемъ, ерѣ ми се смртный часъ приближує. Кажи їмъ да нѣина Геновева нѣе никаква преступница — да самъ на правди страдала — да їй и на смртномъ момъ концу нѣсамъ заборавила — да їмъ за све, све, што су ми чинили, срдачно благодаримъ.“

„Голоса, ону заслѣплѣну луду, немой у ярости да убієшъ. Опрости му као што му я праштамъ; чуєшъ ли

ме? Молимъ те за то. Я небу никакву злобу са мною у гробъ да носимъ, и небу да се мене ради една капъ крви проліє.“

„Ни на оне, кои ће ме погубити, немой се лютити, него їмъ іоштъ добро чини; ерь они нису могли другчіє чинити, и ямачно їмъ тай посао неће міо быти.“

„Добрый, на правди погублѣный Драко, быо є твой найвѣрній слуга. Старай се о нѣговой удовици, и буди отаць нѣговымъ сиротама. То си дужанъ чинити, ерь у вѣрности є животъ изгубіо. Онъ є за тебе умрѣо. Немой заборавити, него и нѣга огласи да є правъ и невинъ.“

„Ово добро дѣте, коє ти ово писмо донесе, обдари. Она ме една нїє заборавила, а сви су ме оставили, или плашећи се Голоса нису ми смѣли доћи.“

„Твоимъ поданицима буди благъ; немой їй ни чимъ обтереѣавати. Старай се да правичне судїє, добре свештенике и вѣште лѣкаре имаю. Свакогъ самъ преслущай, кои ти се што потужи, или ти се за што замоли. Особито сиротиню незаборавляй. Ахъ я самъ мислила да твоимъ поданицима мати будемъ и іоштъ много добра учинимъ їмъ. Чини ты садъ и за мене и за тебе.“

„Е, садъ ти послѣдній путь велимъ: Съ Богомъ, и немой врло тужити за мною. Я радо умиремъ — ерь кратакъ є и пунъ туге овай животъ — и ако и єсамъ преступница, као што ме є Голосъ опао, опетъ зато невинно умиремъ као и нашъ спаситель. Онъ ће се души моїой сміловати! Іоштъ єданпутъ: съ Богомъ, и моли се за мою душу. Я се растаємъ безъ икакве злобе, са свима помирена, и и мртва остаємъ твоя вѣрна супруга

Геновева.“

Писмо ово плачући є написала. Мастиломъ и сузама тако га є покапала, да се єдва могло читати. Да га дѣвоици, говорећи: „Ово писмо чувай као очи у глави, и ни комъ га недай. А кадъ мой мужъ дође съ войске, нѣму

га подай у руке.“ Садъ скине Геновева съ врата низъ бисера и рекне: „Овай бисеръ узми за твою вѣрность. Ово ми е вѣчаныи, и одъ како самъ га одъ мужа добила, іоштъ га съ могъ врата скидала писамъ. Нек' и теби буде вѣчаныи. Онъ выше хиляда дуката вреди. Ал' зато, што си яко богата, немой се ни на што овогъ свѣта поуздати. Помисли, да е твоя госпоя тай бисеръ носила око врата, кога ќе садъ іоштъ мало мачъ одрезати. Мой ти е савѣтъ, да се ни у најболъ люде ни у чемъ неосланышъ. Ахъ, я писамъ ни помислила, да ќе она рука, коя ми е овай бисеръ у накитъ дала, наредити, да ми се вратъ одруби. Само се у Бога уздай. Иди яко, па буди добра и смѣрна. Я се морамъ іоштъ Богу молити, и себе за вѣчность спремити. Съ Богомъ!“

VII.

Геновеву изводе да погубе.

Чимъ е оно дѣвойче отишло, затресу се гвоздена врата одъ тамнице, отворе се нагло, и два човека у оклопима уђу унутра. Еданъ е носіо буктиню у руци, а другій е го мачъ исподъ пазуха имао. Геновева е клечала съ дѣтетомъ у наручію и молила се Богу. Обоица она угледе е према свѣћи. „Устай Геновево!“ рече іой набусито онай, што е мачъ подъ пазухомъ имао, „понеси и то дериште, па айд' за нама.“ Геновева проговори: „Богъ е милостивъ, я самъ у нѣговымъ рукама.“ Устане и пође за њима. Водили су е некаквимъ дугачкимъ лагумомъ, изъ когъ рекао быхъ никадъ неће ни изићи. Онай съ буктинюмъ ишао е напредъ, а онай съ мачемъ за њомъ; и е дво велико кудраво псето ишло е за њима. Наипослѣ дођу до едни велики гвоздени врата. Онай, што е напредъ было, забодѣ ключъ у браву, па угаси буктиню. Отворе врата и изиђу напълъ — близу неке шуме. Было е у есень, и ноћъ тиха. Небо е было пуно звѣзда. Мѣсець

ѣ быо на заласку. Вѣтаръ ѣ ладанъ дувао. Ни ѣданъ одъ оне двоице рѣчи ниѣ проговорю. Заведу Геновеву далеко у шуму. У ѣданпутъ изиђу на неку чистину, коя ѣ свуда унаоколо високимъ ѣлама и брестовима заклонѣна была. Онда онай съ мачемъ проговори намргођено: „Стани садъ Геновево, и клекни доле.“ Геновева клекне. „Дай садъ то дѣте овамо, а ты Јоване свежи јој очи,“ рече истый, ухвати дѣте за раме и замане мачемъ. Но Геновева обгрли дѣте, погледи горе и повиче: „О Боже нек' я умремъ, а допусти нек' ми дѣте живи!“

„Немой насъ задржавати“ проговори онай бѣдникъ. „Што мора бити, мора. Дай овамо.“ Но, Геновева јучући и плачући проговори опетъ: „О драги мои люди! па безлобно ово дѣтенце могли бы заръ убити? Шта ѣ оно скривило? Које ѣ шта учинило? Убите мене! Я ѣу радо умрети! Ево вамъ могъ врата! А оставите ми само дѣте у животу; однесите га моимъ родителѣма. Или, ако то нећете, а вы, ако не мени а оно овомъ дѣтету за любавъ, оставите ме живу. Я ѣу радо докъ живимъ остати у овой шуми, и никадъ выше међъ люде неизилазити. О погледайте, я ваша госпођа предъ вама клечимъ колѣна вамъ грлећи. Ако самъ васъ кадгодъ у чемъ было увредила, убите ме. Но вы знате, да у правди страдамъ. Каяћете се кадгодъ, ако се на ове мое сузе несмилуєте. Немойте се за неку худу плату годишню на зло навраћати — казнѣни ћете бити докле сте годъ живи. Бога се бойте выше него людѣй. Ил' ѣ вама тай Голосъ и одъ самогъ Бога претежніи? Немойте невину крвь пролити — еръ крвь невинности до Бога ће ускипити, и убилацъ никадъ мира нема.“

„Я нечинимъ ништа выше,“ проговори онай съ мачемъ, „него што ми ѣ заповѣђено. Ё л' то право или неправо, за то Голосъ и господаръ нека одговараю.“

Но, Геновева почне се опетъ молити и тужити. „О погледайте у небо, видите онай мѣсець! „Видите, онъ се укланя за оне еле, као да неможе да гледи дѣло, кое сте вы наумили да извршите. Видите како е црвенъ. О кадъ годъ видите га да заилази, свагда ћете се невино пролирене крви сѣтити. Да; и кадъ високо на небу буде, и свымъ людама ясно усвѣтли, вама ће се савъ крвавъ чинити. О чуйте, чуйте, и вѣтаръ се подиже. Заръ нечуєте како ужасно дрва шкрипе, како лишће ясно трепти. Све се естество противи убиству невиности. Васъ ће одяко найманѣ шуштанѣ свакогъ листића поплашити. Видите оне звѣзде, са хиляду очію небо на васъ гледи. Заръ можете вы подъ небомъ такво зло дѣло учинити? Помислите да е тамо више оны звѣзда Богъ, предъ когъ ћете вы еданпутъ на судъ изићи. — О ты небесный отче удовица и сирота, ты ублажи срца овы людій, кои такође жене и дѣцу имаю — и заустави іймъ руку, да бѣдну мать и нѣногъ мравка пожале, и великій овай грѣхъ на себе нетоваре.“

Она одъ ове двоице, кои е дояко само ћутао, утре сузе съ образа и рече ономъ другомъ: „Чуешъ Петре, мени се расжалило; него да е оставимо нек' живи. Ако си башъ радъ убіяти, а оно ти е болѣ да Голоса тимъ мачемъ прободешъ. Онъ е криваць — она пакъ никаква зла учинила ние. Сѣти се се само шта ти е чинила докъ си оно боловао.“

„Она мора умрети,“ рече Петаръ. „Садъ іой нико неможе помоћи. И мени е тежко, што е морамъ да погубимъ. Ал' кадъ бы ню оставили живу, морали бы насъ два погинути, а нѣой ништа небы помогли. Голосъ бы насъ ма гдѣ были нашао. А окромъ свега морамо му однети нѣне очи за свѣдочбу да смо е погубили.“ —

„Оставићемо мы ню живу,“ одговори Іованъ. „Мы можемо овако радити, да е, да се небы издали, закунемо, да ће навѣкъ у овой шуми остати, а Голосу ћемо однети

очи твогъ пса. Я знамъ да му нѣговъ замуѣнъ мозакъ неће дати, да ѿ башъ добро прегледа, и да насъ улажи ухвати. — Али знамъ, теби е жао да твое псето убиешъ. Промисли се Петре. Заръ наша мила госпа, ѿ нашъ неякій господаръ, — ова заръ злосреѣна мати и нѣно безлобно дѣтенце нису ти — о Боже ми опрости! — ние претежнѣ одъ твога пса? Петре, немој быти нечовекъ.“

„Тай нисамъ,“ рекне Петаръ; „Богъ еданъ зна, да ми моя дужность никадъ ние тако тежка чинила се као садъ. Ал' ће се Голосъ помамити, ако“ —

„Ђаво ти однео тогъ твогъ Голоса,“ рече Јованъ. „Невиности животъ опростити, ямачно ние зло дѣло, а човекъ кадъ добро чини, нема се чега бояти, него нешто и на среѣу оставити, ако садъ и у немилость паднемо — па шта е то? Было кадъ му драго, добримъ ће намъ се вратити.“

Строгий онај човекъ одговори најпослѣ: „Нек' буде, усудићемо се.“ Изговори предъ Геновевомъ страшну заклетву, да изъ оне шуме докъ е жива изилазити неће; а она е рѣчь по рѣчь за нѣмъ говорила. И Јованъ се морао подъ нѣговимъ мачемъ заклети, да никомъ рѣчце о нѣой прословити, и да ѿ ѿй никадъ у шуму ову доѣи неће. Садъ е сатъ — два далъ преко яруга и страна у шуму заведу, кудъ нога човечѣя ѿштъ доспѣла ние — гдѣ у еданъ махъ уморомъ савладана, онесвѣшћена падне подъ едно дрво. Люди ти оставе е ту, и врате се натрагъ. Еданъ се само осврне, погледи е са сузним' очима и рекне: „Богъ нека се на ню смилуе; еръ ако онъ nebude милостивѣ одъ людѣй, онда е сирота пропала.“

Кадъ су дошли у градъ, застану Голоса сама у соби као очайника сѣдећа, съ главомъ на руке наслонѣномъ. „Ево донели смо очи,“ — проговори Петаръ съ врата, очи псеће на длану показуюћи му. „Неѣу да ѿ гледамъ“ —

повиче страховито, и ђипи па счепа мачъ. „И ако ми ко-
годъ само име оне несреће спомене, одмахъ ђу га овимъ
мачемъ пробости. Вуците се одатле, и никадъ ми предъ
очи неизилазите выше.“ — „То е за чудо,“ протовори
онъ за себе, „одпре самъ едва чекао да јој се осветимъ,
а садъ ми е тако тежко, да бы и едно око изъ главе дао,
само да оно, што е учинѣно, неучинѣнимъ учинимъ. Ахъ,
ко своимъ слабостима угађа, најпослѣ се мора покајати.“

VIII.

Геновеву и нѣно дѣте една кошута
зараню е.

Геновева е дуго јоштъ у несвѣстици лежала подъ
ономъ бломъ. Најпослѣ пробуди се и види да е сама у
шуми. Облакъ се одъ свуда быо навукао. Мѣсецъ е дав-
но быо заишао. Было е здраво помрчина. Олуина е ду-
вала. На дрвету више нѣ захука сова, а не далеко заурла
курякъ. Она сва протрне одъ страха. „О Боже, Боже! шта
ме е снашло. Али — ты си и овдѣ узъ мене. Ноћъ е
предъ тобомъ свѣтла. Ты ме видишь. Гдѣ никогъ нема,
ту си ты. Ты никада неоставляшь оне, кои се у тебе уз-
даю. Ты си мене и моѣ дѣте — вѣчна ти зато благодар-
ность — изъ руку людски избавио. На тебе ђу се едногъ
ослонити, и никогъ се нећу бојати.“

Заостане јоштъ сѣдећи подъ онимъ дрветомъ, съ дѣ-
тетомъ пригрлѣнимъ у крилу, склопи руке око свои колѣна,
сузнимъ очима у небо гледећи, и тако е свануће дочекала.
Ал' јој на велику тугу сване. Јутро е было мутно и
магловито. Свуда унаоколо было е ужасно, дивлячно и су-
рово. Свуда саме голе стѣне, црне еле, трѣ и честа.
Вѣтаръ е студенъ дувао, да чисто сѣче, и најпослѣ поче
киша са снѣгомъ падати. Геновева е дрктала одъ ладноће,
и дѣтенце јој озебло, мокро и гладно почне дречати

Освртала се свуда око себе небы л' угледала гдѣ шуплѣ древо или какву пещеру, у кою бы се могла заклонити, и какву дивляку да гладь уталожити. Ал' нигдѣ сувогъ мѣста, нигдѣ на голымъ дрвима и трню никакве трънине видила нѣ. Зато нѣжним' своим' прстима изъ пола смрзле землѣ почне копати коренѣ — снѣгъ се црвеніо одѣ крви, коя іой ѣ изъ прстію допила. Ужваѣе исчепркано коренѣ, и съ нѣмъ заложи дѣте. —

Потомъ онако слаба съ дѣтетомъ у наручію по киши и снѣгу отисне се далѣ крозъ страховиту ту пустыню, ни сама незнаюћи куда. Сиѣ доле. У ѣдной стѣни, коя ѣ густимъ шушняромъ обрастла была, смотри неку малу рупу. Крозъ ову се улазило у ѣдну пеѣину, коя ѣ прилично была пространа, у кою бы се до нужде могла два и три човека склонити. Не далеко одатле жуборіо ѣ поточиѣ, кои ѣ изъ неке стѣне извирао. Нека врста тикава успела се была. Лишѣ іймъ се осушило, а плодъ полу труо по земљи опао, и нѣе валяо за ѣло.

Геновева уѣе съ дѣтетомъ у пеѣину. У нѣой се мало одѣ вѣтра и кише заклонила ал' ѣ озебла и као пруть дрктала. Было ѣ око подне. Гладь ѣ почне страшно мучити, а и дѣте іой опетъ гладно усцврчи се ; почне дречати. Клекне на колѣна у пеѣини, метне дѣте пред-а-се на земљу, и крозъ одушку пеѣине на полѣ погледи и почне се Богу молити: „О благій творче небесный, погледай на жадостну матеръ и нѣно скапаваюѣе дѣте. Ты и по найвсѣой цичи ранишѣ гавранове, кои овуда око овы стѣна облеѣу. Ты ни црва незаборавляшѣ, кои овуда по каменомъ зиду гмиже, и даѣшѣ му да преко зиме рану себи находи. Ты можешѣ и мене и мое дѣте у овой пустыни ранити, и ово каменѣ у хлѣбѣ претворити. Не отче, ты можешѣ — ты неѣешѣ дати да мы скапамо дѣ глади, ты си намъ и овай заклонѣ дао. Ты ѣешѣ се и о рани нашей старати.“

И гле чуда; у єданъ махъ разведри се, сунце ограну и пеѣину обася. Зашушти нешто по лишѣу, и єдна кошута стане предъ пеѣину. Па како є никада ловци нису гонили, тако се и ние плашила. Уѣе у пеѣину, у коіой є живила, ни мало неплашеѣи се, и стане поредъ Геновеве. Геновева се съ почетка одъ нѣ уплаши; послѣ се мало по мало ослободи, и почне є гладити. Животиня ова ние се тога плашила. Падне на умъ Геновеви, да се и она и дѣте іой млекоу те животинѣ заложє. „Боже, шта бѣд а мати неѣе учинити,“ рекне она, и подметне дѣте подъ кошуту да є посиса. Животиня ова ние се бранила сисати, єрѣ су іой куряци удавили были лане, па су іой сисе забрекле. Геновева у єдну крпу одъ своє хальине умота дѣте, коє є садъ сито было контєно да спава, и метне га у єданъ бундукъ пеѣине, гдѣ є башѣ као што треба за нѣга згодно было.

Кадъ є тако дѣте намирила, почне се и за себе бринути. Изиѣе изъ неѣине, накупи оны опалы тикава, развали сваку на двоє, очисти ій и опере на извору. Докъ се она вратила, кошута є была легла. Геновева іой пружи мало зелєне траве, што є око извора начупала, а кошута устане и поє іой изъ руке, и као изъ благодарности почне іой руку лизати. Садъ ѣе да види Геновева небыли є могла помустити. Кошута є мужу трпила, и Геновева неколико оны крбуля намузе млека. Потомъ узме ону єдну крбу у руке и почне овако говорити: „О Боже мой, Боже! са сузама ти благодаримъ на великой твоіой милости. Да, твой є ово даръ, ово млеко. Ты си ме и овдѣ меѣу овимъ синѣимъ стѣнама зараніо. Ты си наредіо, те є птичица некаква ово тиквєно сѣме овдѣ испустила, да се я имамъ чимъ послужити. Ты си ме упутіо у ову пеѣину, гдѣ добро ово живинче живи. Садъ нитъ ѣу я ни моє дѣтенце одъ глади скапавати. Садъ имамъ чимъ зиму чекати.“ — Узме пити и сузе су іой капале у млеко. „О

сладко ли ти е ово! Никакво ми ело у момъ животу ние слађе было одъ овогъ. О Боже, како самъ за пуниѣмъ столомъ мои родителя слабо познавала твою доброту; о, опрости ми што ти онда болъ нисамъ благодарила и што выше добра сиротиньи нисамъ чинила. Нисамъ знала, како е тежко гладъ трпѣти, о како бы гдѣкогъ невольника съ мамимъ могла подкрѣпити.“

Кадъ се млекоѣ мало прихватила, и Богу и опетъ за то благодарила, изиђе изъ пеѣине, начупа неколико кецеља съ каменя и съ маторы дрва маовине, и ню себи и дѣтету у пеѣини простре. Потомъ витке елове гранчице испрегиба веѣма доле, да нѣима врата пеѣине одъ вѣтра закони; па кадъ е све тако наредила, уморна веѣ съдне у пеѣини на землю. Елове гранчице, врата одъ пеѣине засланяюѣи, ову су доста тамномъ учиниле, а одъ паре кошутине чисто се загрѣяла. Докъ е ту тако сѣдила, чисто ѣой нешто сиђе са срца. Свесрдно е Богу благодарила што се тамне оне тамнице избавила, и што се Голоса курталисала. Падне ѣой додуше на умъ да ће ѣой и овдѣ доста патѣ быти, ал' она помиси на Бога и рекне: „О преблагій мой саздателю, и ты сине нѣговъ, нашъ милостивый спасителю, кои си за насъ муке претрпѣо, никадъ те съ ума неѣу сметати. Свагда ћу се твоѣ блакости сѣхати. Съ твоѣомъ помоѣи наумила самъ да у овой пустиньи живимъ. Ты си моя утѣха. Свашта ћу трпѣти и подносити, и свагда се као ты молити: „Отче! све нека е по твоѣй вољи, а не као што я хоѣу.“ Доѣи ће еданпутъ време, кадъ ћу и я реѣи: „све е свршено!“ — Пошто се тако Богу помолила, ухвати е санъ и заспи. Дѣте е предъ нѣомъ у крилу спавало, а кошута, коя одъ нѣ ни е выше одлазила, лежала е кодъ нѣны ногу.

IX.

Геновевино живлѣнѣ у пустинѣи.

Геновева є одъ то доба живила ту у самоѣи као каква права пустинѣица. Зиме нестане, настане лѣто, опетъ и друга зима наступи, а она сама те сама, и ништа іоѣ се особито догодило ниє. Кадъ є она преко лѣта између синѣи стѣна, и дрва сѣдила, и ништа выше ниє чула до гаканѣ гавранова и ключанѣ жунѣ; кадъ є у дуге єсенѣ ноѣи ладна мѣсечина пуну ону долину осіявала; кадъ є изъ нѣне пеѣине зими на снѣжавне сметове, и по нѣима на трагове дивлѣи животиня погледала: срцемъ є чезнула за своимъ супругомъ, своимъ родителѣима, пріятелѣима, илѣ ма за каквимъ човекомъ да га види. „Алѣ су среѣни люди,“ узданула бы она говореѣи, „кои у дружтву живе, разговараю се, зло и добро єданѣ другоме кажу, а колико су малоумни па ову лѣпу среѣу свою непазе, и свакояко єданѣ другоме животъ огорчаваю.“ Потомъ бы увѣкъ къ себи дошла, и рекла: „О Боже! среѣа, сѣ тобомъ се разговарати, далеко є лѣпша, него сѣ людма быти! Ако и єсмо осимъ свѣта, ты си увѣкъ узъ насъ — у самоѣи и пустинѣи, у подне и у глуво доба ноѣи! Какво є то блаженство, што се сѣ тобомъ свакоѣи путъ разговарати можемо, преблагіѣ душе наше спасителю!“ Навикне се тако, па се сѣ Богомъ у срцу разговарала, и у томъ свесрдомъ разговору дани као часи пролазили су іоѣи.

Доста є времена истина требала око исчепрканя и копаня кореня, али іоѣи є доста остаяло, у коє є морала безъ посла сѣдити. Онда бы се плетива и преслице сѣтила, говореѣи: „Да ми є одъ све муке плетива и игала, брже бы ми време пролазило, могла бы и мене и ово дѣтенце заодѣвати. Люди се ту же кадкадъ на радъ, алѣ є безъ рада животъ жалостниѣи и тежіѣи, и Богъ зна како теретанѣ радъ лакшиѣи є одъ беспослице.“ — И кнѣига іоѣи є падала

на умъ. „Како бы ми дани брже пролазили, и имала бы се чимъ забавляти и поучавати; али, и сва ова створеня драгій Боже! есу кнѣга, кою си ты самъ написао.“ Почне дакле свако створенѣ разгледати и прегледати, — и найманѣй цвѣтакъ, бубица или пужиѣ, сматраюѣи по нѣма трагове божіе премудрости, неисказано су ню обрадовали.

Найвеѣма е пакъ то тѣшило ню и блажило, што е и Христосъ свое найлѣпше притче по онымъ предметима управляю, кои се и око нѣ садъ виѣаю. Кадъ е сунце у пролеѣе пеѣину нѣну осіяло, онда е у найвеѣой радости рекла: „Твое ярко сунашце, благій Боже, показуе ми найболѣ, колико си ты милостивъ и добаръ. Еръ и нашъ спаситель вели: отаць небесный дае сунцу да сія и на зле и на добре. И я ѣу дакле као и твоє сунце люде любити, и моимъ злотворима добро чинити, само да могу.“ Кадъ бы се забринула чимъ ѣе се ранити, и кадъ бы е збогъ тога нека туга напала, а птичице бы чула пѣвати, рекла бы: „Како сте весела и безбрижна вы мала створеня, и до пѣсме вамъ е; а заръ я немогу се развеселити, и као и вы пѣвати? И спаситель нашъ тако хоѣе, зато и вели: погледайте птице у небу, оне нит' сѣю, нит' жню, нит' у кошеве сабираю, и опетъ иѣ отаць небесный израни. Заръ вы нисте што выше него оне? Естъ благій творче, ты мене выше него све ове птичице любишъ; треба и да самъ радостнѣя одъ нѣи свѣю, а не ништити се, што садъ за мене ни зрице едно посѣяно, ни влатъ еданъ пожнѣвенъ, ни снопъ какавъ у гумно довозенъ нѣе.“ — Па и само трнѣ и оструге нечемъ су е поучавале. „Кадъ бы на вашимъ бодљивымъ гранчицама грожѣе раѣало, то бы за мене врло добро было, я быхъ се у овой самоѣи яко обрадовала; али е онако као што е Христосъ рекао: съ трня се небере грожѣе, ни съ оструге смокве. На добромъ дрвету добаръ, а на рѣавомъ рѣавъ плодъ раѣа. Я ѣу да-

кле добро дрво бити, и колико могу добро чинити. Не-
ћу се съ трњѣмъ и остругомъ испоредити, кое никакавъ
ил' коекакавъ плодъ доносе."

Милии одъ сунца, радостнии одъ пролећа съ нѣго-
вимъ цвѣћемъ и птичицама, поучителнии одъ свега, што се
у пустиньи могло видити, быо іой є погледъ у нѣно дѣте.
Свакій га є данъ, кадъ годъ є лѣпо было, износила напољъ
изъ пећине. Кадъ є она тако съ дѣтетомъ на рукама ис-
предъ пећине ходаюћи ћеретала, а кошута пасла, кадъ іой
є дѣтенце ручице пружио и смѣшило се: онда іой ние
другче было, него као да іой осмѣванъ то цѣлу пусти-
ню у злато и драго камеиѣ претвара. Пала бы съ дѣте-
томъ у рукама на колѣна, пригрлила бы га и радостно у
нѣга гледећи говорила: „О Боже! како ћу да ти благода-
римъ, што си ми ово дѣтенце оставио! Колику радость, ко-
лику утѣху, колику свакидашню милу забаву имамъ съ
нѣимъ у овой пустой самоћи! Погледай съ висина на ово
моє дѣтенце, повиси ми га и оснажи!“ — „Како весело и
сладко погледа, како му є чело ведро и лице одъ свою
брига и неволя слободно, па сасвимъ безбрижно у моимъ
рукама лежка! Сасвимъ є право имао спаситель, што є ре-
као: „докъ и вы небудете као дѣчица, неможете у цар-
ство небесно доћи.“ О кадъ бы сви люди радо и одъ
своє вољъ безъ гордости, зависти, гнѣва и други злы нева-
лячества были овако као ово дѣтенце, што є іоштъ у сво-
іой безазлености и срећной невиности, онда бы намъ рай
у срцу быо; онда бы на овомъ свѣту весело поживили,
као дѣте у материномъ крилу; онда бы срећно и Богу по-
вольно живили!“ — Гдѣкои є путъ пожелѣла да у цркву
оде. „Лѣпо ти є то, Боже мой, видити кадъ се доста свѣ-
та искупи, и сви у гомили моле ти се, свете твоє рѣчи
слушаю и тебе пѣсмама одъ срца хвале. Да ми є садъ
звоно чути, чисто бы ми нешто лакше было. — Али: бѣ-
дый овай свѣтъ — небо над-а-мноиъ а земля око мене, и

то су твоя црква, а чисто срце, које у овој самоћи за тебе біє, и теби се окреће, єсть света трапеза.“ — Никакво дрво, ни єдна стѣна ниє остала на близу, предъ коіомъ она ниє стала и Богу се молила; а зими, кадъ на полю ниє могла молити се, онда у своіой пећини сѣдећи непрестано є о Богу мислила, и крѣпко му се молила.

Х.

Геновевина утѣха у самоћи.

Свакій найманій руменъ цвѣтакъ, когъ є у трави и трію нашла, было іой є найлѣпша и наймилиа друга у овој пустиньи. Мило нѣно и прекрасно дѣтенце, Спасоє, было се већь отргло, и могло є ићи. Навукла му є єдну шарену кожу одъ ланета, коє є одъ лисице удавлѣно отела. Онъ ништа друго ниє имао за єло до траве и кореня, а за пиће опетъ само воде и млека, али су му опетъ образчићи были пуни и румени. Почне оразумљивати; знао є за себе, ствари є око себе прегледао, што му се каже разумѣвао и проговарао.

Геновева толико времена рѣчи човечіє нечуюћи, подсакивала є одъ радости, кадъ є онъ тепаюћи почео проговарати, а іоштъ радостнія є была, кадъ є сладку рѣчь „мати“ првый путъ чисто изговоріо. Ово є было башъ подъ зиму. Она бы се у нѣной тамной пећини по васданъ съ нѣмъ разговарала, учила га є како се зове све, што се у пећини и на полю, на небу и на земљи одъ найманѣгъ до najveћегъ могло видити, и могла се већь съ нѣмъ о томъ по мало разговарати. Чимъ є мало оразумѣо, и нѣой све болѣ почео се умиљавати, она се већь гушила одъ радости, и како кои данъ све є веселія постаяла. Усредъ зиме сунце материне радости грѣяло є.

На измакъ зиме дѣте се поболи, и дуго времена ниє се изъ пећине макло; али одмахъ првы дана пролећа оздра-

вило е, и почне се опетъ испуняти. Мати га узме за ручицу, и првѣй путъ изъ оне мрачне пеѣине изведе га на бѣлый свѣтъ, и одведе у долину. Лѣпомъ времену и краснымъ пролѣтнымъ данцима дѣте се неисказано обрадовало. Мало поѣе па застане и забезекне се. „Мати, шта е то! Садъ е све другчѣв и лѣпше него што е одпре было. По той долини само се снѣгъ бѣлю, а садъ е она тако озеленила, да су те еле према нѣой чисто мрке. А дрва и трнѣ, на којима се текъ по гдѣкои жуть листъ виѣао, садъ су пуна зеленогъ лишѣа. Па, како сунце садъ топло грѣе, — а небо е чисто плаво! Гле, гле! шта е ово свуда по земљи овако ситно — нуто! како е лѣпо, жуто и плаво и бѣло!“ — „То е цвѣће, любезно дѣте мое!“ одговори му мати. „Ево да ти га наберемъ неколико. Ово е невенѣ. Видишъ како е унутра жуть, а врхови одъ лишѣа црвене му се. Ово е опетъ пресличица. Омириши е! Ово е плаво любичица. Она најболѣ мирише. Узми ѣй на, па бери јоштъ колико годъ хоѣешъ.“ Онѣ ѣй толико набере, да му му ние могло выше стати у ручицу.

Геновева га одведе у еданѣ трнякѣ на дну долине. „Поѣути садъ мало,“ рекне му она, „чуешъ ли штогодъ?“ Дѣте првѣй путъ, одъ како е за себе мало зазнало, чу, како различне птице пѣваю, кои е ту много было. „Ај!“ повиче оно, „ал' е то лѣпо слушати.“ Са свакогъ дрвета и чбуна стотина гласова чуло се. „Валя нама видити шта е то. Ходи овамо.“ Она сѣдне на едну маовиномъ обрасту стѣну, која е у ладу исподъ два млада буквиѣа была, узме дѣте на крило и баци неколико зрна одъ шумски трава, кое е она послѣ сваке зиме у почетку пролеѣа почесто чинила. На ово се подоста птица спусти, и почну зрна клюцати и купити. Ту е долетило было: црвендаѣа, стагльина, чизака и други птица. „Видишъ,“ рекне му мати, „те птичице онако лѣпо пѣваю.“ — Мала се неисказано радовао. „О прекрасне животинѣце! Вы пѣвате онако лѣпо.“

Вы лѣпше умѣте пѣвати, него гавранови, кои само гачу преко зиме; ал' сте вы и лѣпше одъ нѣи. Кажи ми, сладка мамо! како е то могло све тако лѣпо постати? Одъ кудъ су дошле те тако лѣпе ствари? Ты ниси могла ову нашу долину тако лѣпо окитити и украсити, докъ самъ я быо болестанъ. Ты се ниси одъ мене одмицала, а и небы могла ты то све тако учинити.“

„Сладко чедо мое! я самъ ты веѣъ казивала, да мы имамо на небу едногъ милостивогъ отца, преблагогъ Бога, кои е сунце, мѣсець и звѣзде начинію. Па видишь, онъ е и то све начинію, да насъ обрадуе.“ — „О предрагога Бога!“ проговори дѣте, „како е онъ добаръ и врстанъ!“ Геновева се насмѣе нѣговой дѣтиньской безазлености. Загрли га и полюби говореѣи: „Друго кое разумнѣе дѣте кадъ бы чуло шта говоришь, смѣяло бы ти се; ал' башъ зато, што оно заборава, да е и оно некадъ тако говорило, и да се мы сви учимо докъ смо годъ живи.“

Сутраданъ е пробуди малый пре зоре, говореѣи „Устай да идемо да видимо шта е іоштъ лѣпо благій Богъ начинію.“

Геновева се сладко насмѣе, и одведе га на єдну рудину између стѣна, гдѣ е лѣпа прегревица была, гдѣ се одпре све смрзавало, и гдѣ е она пре неколико дана уцвалы ягода видила. „Е л' и то цвѣће?“ упыта е дѣте. „Ние,“ одговори Геновева, „то су ягоде.“ Прегне се и узбере неколико говореѣи му: „Зиви да видишь како е ово.“ Малый прогута ій, метне руку на прси и рекне: „О, ал' е то лѣпо! смѣмъ ли ій іоштъ набрати?“ „Слободно,“ рекне му мати, „само бирай све оне, кое су добро црвене.“ Брже-болѣ набере онъ пуне шаке, почне ій єсти. „Ал' е добаръ тай Богъ мати, кадъ толико лѣпы стварій дае.“ „Треба садъ да му благодаришь,“ рекне му мати. Малый погледи у небо, полюби свою ручицу, па онай полюбаць баци горе, и викне што е веѣма могао: „Сладкій Боже!

хвала ти на ягодама!“ Потомъ рекне матери: „Е л' то чуо благій Богъ?“ Геновева га притисне у наручія и одговори му смѣшећи се: „Дакако; па да ни рѣчи ниси проговоріо, него само у себи помислио, опетъ бы онъ знао. Богъ све види и зна.“

Спасоє є хтѣо свакій данъ што ново да види, што є преблагій Богъ саздао. Геновева му рекне: „Ты морашъ самъ мотрити и гледати, па мени приповѣдати шта си видио. Ето видишъ одмахъ у овомъ япаду, гдѣ є снѣгъ истомъ пре неколико дана окопніо, има црногъ бодликавогъ трня. Видишъ на њима много малы зелено-бѣлы круглица, то се зове пупа. Ходи садъ овамо! Видишъ тамо у прегревици на южной страни долине има другчіи чбунова, са сасвимъ малимъ боцама. Оно се зову шипци. И на њима има дугулясты круглица. А гле! тамо горе у долини има два велика дрвета, єдно є ябуково а друго крушково. Гледай само добро у њи, ты садъ ништа друго невидишъ на њима, него на свакој гранцици пуно малы пуполяка. Мотри само свакій данъ шта ће одъ ти пуполяка постати.“

Обноћъ послѣ тогъ дана удари лѣпа, топла, пролѣтна кишица, коя лишће и цвѣтъ измами. Сутраданъ дотрчи Спасоє радостно вичући: „Оне мале круглице по трню садъ су сами бѣли цвѣтићи! А онај другій чбунъ пуњъ є малы зелены листића. Па и дрва су пуна бѣлы и црвены цвѣтова. Охъ, ала є то лѣпо! Ал' є добаръ Богъ! Та ходи да видишъ!“ Геновева оде за њимъ. „Видишъ,“ рекне онъ. „Па гле и ови шипци добиће зацѣло лѣпе црвене цвѣтиће. Вальда и благій Богъ ниє могао ноћасъ све да сврши?“ — „О сине мой!“ одговори му мати, „никаква труда око тога Богъ нема, онъ бы то све могао свршити докъ ты окомъ тренешъ, ерѣ є онъ свемогућацъ, свесиланъ.“ „Ал' кажи ты мени, мати, како є благій Богъ могао но-

ѣасъ по онакой помрчини то све начинити?“ Геновева му одговори, да Богъ ноѹ види као и даню, а Спасою є то у велико чудо было.

Єдно ютро дотрчи Спасоє радостно скачуѹи и вичуѹи: „Мати, мати! я самъ опетъ нешто лѣпо нашао. О, та ходи да видишь шта є оно!“ Ухвати є за руку и одведе єдномъ трняку, говореѹи: „Гледай тамо у трню унутра! Заръ ништа невидишь.“ — „То є пичіє гнѣздо, мило дѣте мое. — Као годъ што мы имамо нашу пеѹину, тако и птице имаю своя гнѣзда. Видишь, птичица лежи у гнѣзду. Како насъ умилято погледа. Ето садъ одлети съ гнѣзда. Види добро какво є гнѣздо — ал' се чувай трня да те неубоде. Видишь споля є одъ суве траве, одъ сѣна савієно, а изнутра є мркомъ вуномъ поставлѣно. Погледай унутра,“ рекне му она, и издигне га горе. „Аи! ала є то лѣпо; а шта є оно тамо унутра што стои?“ — „То су яйца, сине; видишь како су она лѣпа, зеленикасто-бледа и имаю црвене пруге.“ — „Па, шта ради птица съ яйцима?“ запыта дѣте. „То ѣешь ты видити,“ одговори му Геновева. „Мотри само добро свакій данъ — ал' за живу главу немой да дирнешъ у яйца.“ —

По некомъ времену оде Спасоє съ матеромъ да види гнѣздо. Мѣсто яйца наѹ они мале птичиѹе. „Види, види; како су мали па лѣпи,“ рекне му мати. „Видишь, они іоштъ нису прогледали, и немаю перя! Немогу іоштъ летити, а немогу ни изъ гнѣзда испасти.“ — „Охъ, сладке мале лудице,“ рече Спасоє. „А є л' нѣма зима, и єсу л' гладни мати?“ „Нису, сладкій сине. Благій се Богъ о томъ веѣѹ постарао. По гнѣзду є изнутра вуна добро разастрга, да іймъ є тепло и мекано лежати. Оно є лѣпо равно свуда унаоколо, да ій ништа неможе нажувити. То є гнѣздо она матора птица савила. Є л' да є майсторски начинѣно? Мы га небы умѣли онако начинити. Благій є Богъ ону матору птицу у томъ умудрію, и то є милостиво

старанѣ о онимъ малымъ птичиѣма. — Видишъ, оно зеле-
но трново лишѣе, кое иѣ садъ одъ сунчане жеге закланя,
оно иѣ чува и одъ кише кадъ пада. А ноѣу, изъ ютра и
у вече доѣе она матора птица па легне надъ нѣи съ раз-
ширенимъ крилима, само да иѣ утопли, да иѣмъ нѣе зима.
Видишъ, то бодликаво трнѣ нерасте туда у залудъ. Га-
вранови бы те мале птиѣе пождерали; алъ се одъ тогъ бо-
цастогъ трня несмѣду ни прикучити нѣиномъ гнѣзду. А она
матора птица лако се провуче крозъ трнѣ, ерѣ е мала.
Видишъ тако намъ све ствари, па и само то бодлика-
во трнѣ показуе благость и старанѣ небесногъ Бога
отца.

Докъ е Геновева говорила, долети маторка и стаде
на гнѣздо изнадъ птичиѣа. Сви птичиѣи издигну главу го-
ре цврчеѣи и зину што годъ су веѣма могли — маторка иѣ
е ранила. Спасоѣ се томе веома чудю. „Алъ е то лѣпо!
башъ е то лѣпо!“ рекне онъ, и подскакивао е одъ радо-
сти. — „Видишъ,“ рекне му Геновева, „они мали немогу
иоштъ иѣи да траже себи рану, па зато иѣмъ е она матора
доноси. Зрна бы за нѣи была тврда — зато иѣмъ иѣ ма-
торка изразбѣя, и послѣ у нѣной гуши одмекну, па онда
иѣмъ иѣ текъ даѣ. Нѣе лъ то Богъ мудро наредю? Тако
се милостивый Богъ о свымъ своимъ створеньима бри-
не — па и о найманьой птичици. И о нама се онъ тако ми-
лостиво стара. — Естъ, сладко мое дѣте,“ са сузнимъ очи-
ма гледеѣи у нѣга продужи далъ, „онъ се дояко о теби
старао, а у напредакъ неѣе те оставити.“ „Естъ,“ одговори
дѣте, „онъ се о мени старао, благій и милостивый Богъ.
Онъ е тебе мени дао, сладка мати! Ты мене иоштъ болъ
волишъ него она маторка своѣ птиѣе. Да нѣе тебе, мене
одавно небы было!“ Тако е говорию Спасоѣ, и загрли свою
майку.

Спасоѣ е одяко свакиѣ данъ све што друго матери
своіой приповѣдао, доносио и показивао. Ерѣ, како се

она само съ нѣмъ бавила, како никаквогъ дѣтета нѣе ви-
ѣао, кое бы га раскалашило, а и никаквы сиграчкѣи нѣе
было, съ коима бы се забавіо, то се умъ нѣговъ све бо-
лѣ развіао, мать є свою окромъ свега волю, и свака лѣ-
пота божіегъ створеня безлобно срце нѣгово обрадовала
є. Свако є ютро доносио онъ своіой майци найлѣпшегъ
цвѣћа, и свакѣи є данъ по пуну котарицу, кою му
є мати одъ павитине оплела, найзрѣліи црвены ягода, и ши-
пака, а касніє опетъ малина и црны ягода майци своіой до-
носио. Немилу ону дивлю пеѣину окитіо є онъ свуда са
шаренимъ пужевима, стаклеѣимъ се школькама, редкомъ мао-
виномъ и шаренимъ пильцима и камичцима, тако, да є као
каква ѣелія изгледала. Свакѣи є данъ казивао онъ своіой
матери, како они мали птиѣи све веѣи расту и крилца до-
биваю, докъ нису еданпутъ и одлетили.

Кадъ є првый путъ свѣтлу зорничу угледао, кадъ є
крозь тамне, црне елове гране вечерню првень, кадъ є пр-
ву дугу усмотріо, — свакѣи є путъ радостно дотрчао, из-
вео свою мать да и она то гледа, и благодаріо є Богу,
што є тако прекрасне ствари саздао. Тако є онъ мать
свою развеселявао. Геновева тако радостногъ гледеѣи га,
са сузнимъ очима погледала бы у небо говореѣи: „О Боже!
безазлено срце може дакле и пустыню у рай претворити,
и онаи, кои тебе люби, у найвеѣой тузи и жалости може
среѣанъ быти.“

Нѣе она сметнула съ ума, него му є и отровне тра-
ве и гльиве показала, каквы є у оной пустыни доста бы-
ло. Показала му є млечку, татулу, кукуту, пегаве зміаре
и друго коѣшта. „Немой се шалити да одъ ти трава
што єдешъ, и ништа немой єсти докъ мене непыташъ; єрѣ
ѣешъ се поболѣти.“ Но, найвыше га є чувала и одуча-
вала одъ непослушности, самовольства и други дѣтиньи
слабостѣи. „То є іоштъ неваляліє него отровне траве. И
грѣхъ є наликъ на оне црвене одъ бѣси вишнѣице, кое су

лѣпе гледати, ал' кадъ ий окусишь смръть е готова. Ёсть, зло е некако и ясніе, болѣ намъ у очи пада него оно што е лѣпо — као годъ овуда по шуми што су змијаре глѣве лѣпше гледати, него оне што се еду.“

ХІ.

Геновева добива топлие одѣло.

Пролеће и лѣто то у разговору и ћеретаню съ дѣте-томъ прођу тако, да ий Геновева ни осѣтила ниє. Наступи есень. Сунце е слабіе грѣяло, касніе се рајало а раніе залазило. Мутни и ладни дани настану. Земля ниє ништа выше издавала. Птице умукну, и неке су већъ и поодлазиле одандѣ. Цвѣћа нестане и осуши се; лишће пожути, и кое неопадне само, оно стресу ладни вѣтрови. Збогъ прикучуюће се зиме забринута сѣдила е Геновева на уласку свое пећине, и са сузним' очима гледала е по пустољини оной. Спасоє іой проговори: „Заръ немари выше благій Богъ за насъ, кадъ све одъ насъ одузима, ил' ће вальда свѣтъ да пропадне?“ „Ниє, сладко дѣте моє, докъ смо годъ мы добри и кротки, дотле и Богъ немрзи на насъ. Само овдѣ на земљи све се преврће и непостояно е, любовь е божія постоянна и вѣчна. — Садъ ће да настане само зима; а иза зиме доћи ће опетъ красно пролеће. Сваке године тако бива: іоштъ садъ дакле кадъ ће зима текъ наступити, радуй се благоме пролећу!“ „Ахъ,“ продужи она сама у себи смѣшећи се, „теби сладко дѣте, ова прва одъ како си за себе зазнао зима, нечини се страшна, кадъ само помислишь да ће послѣ нѣ опетъ пролеће доћи. А я, твоя злосрећна мати, малоумнія самъ одъ тебе. Я самъ већъ толико пута познала, да послѣ неволѣ настає болѣ, па опетъ све нешто на зло слутимъ. Но, и я ћу се утѣшити, у невољи болѣмъ се надати, и радостна и безбрижна бити као и ты.“

Геновева е по цѣльй данъ была у послу, дивляке и лѣшнике, трънине и шипке, и све, што се могло ести, за зиму скупляюћи и оставляюћи. И кореня е доста накопила — Спасое іой е помагао. Сѣна за кошуту приправити іоштъ одре е была уобичаила. Веѣа іой е брига была за одѣло, него за рану. Ёдина она хальина, кою е одъ толико времена на себи даню ноѣу имала, была се веѣъ сва исцѣпала. Плачући сѣдила е на врати пеѣине, и оне одирке своѣ хальине са сувомъ травомъ увезивала е еданъ за другій. Но ние могла ништа учинити. „Ахъ,“ узданула бы сама у себи, „шта ми вреди садъ игла и кои конацъ. Колика добра имаю одъ Бога люди у дружтву жи- веѣи, па гдѣкомъ ни на умъ непада да Богу за то благо- дари.“ Спасое позна да е она невесела, сѣдне поредъ нѣ и рекне іой: „Знашъ ли мати шта си ми казала, кадъ самъ те я еданпуть упытао, што нашой кошуте длака спада? Ты ми рече: Богъ іой дае за лѣто првено-мрку лакшу, а за зиму другу зеленкасту топлію одѣѣу. Па немой се бринуте, Богъ ѣе и теби за цѣло поклонити едну хальину. Ил' ты мислишъ да Богъ веѣма воли нашу кошуту него тебе?“ Геновева загрли дѣте, и смѣюћи се одговори му: „Тако и есте, сладко дѣте мое. Смириѣу се, Богъ ѣе се и о нама старати! Кои цвѣѣе и животинѣ одѣва, тай ѣе и мене одѣнути.“

Послѣ неколико дана каже му да се никудъ немиче одъ пеѣине, узме лико, поврзе едну крбулю съ млекоомъ и оде далъ у шуму да тражи іоштъ дивляка и друго, што се може ести. Идући уза страну едногъ брега, на кои се попети рада е была, сѣдне да се одмори и съ млекоомъ мало прихвати. Ето ти едногъ ужасногъ куряка, кои е овцу у зуби носіо. Застане, погледи у Геновеву са издраче- ним' усіяним' очима. Геновева се сва уздркѣе одъ страха. Но, одмахъ се ослободи, зграби едну подебелу грану и удари ньоме куряка по глави, да бы оно ядно животно из-

бавила. Курякъ пусти овцу и утече урлаюћи низа страну. Геновева чучне кодъ овце, рада е была да іой кою капъ млека заліе у уста, небы л' остала; ал' залуду, она е была мртва.

Гледећи Геновева то јадно живинче, обузме е нека туга. „О ты кротко живинче!“ рекне она. „Ты си дакле одонудъ изъ оногъ умилногъ предѣла, гдѣ самъ и я была! Ахъ, одавно нисамъ ни видила ни чула што отудъ. Да си одкудъ жива како быхъ те я ранила и нѣговала! Како бы се мой Спасоѳе радовао! Можда си ты и изъ стада мога мужа — одъ мои оваца. О Боже!“ викне она, „еси да, ты одъ туда. Нашъ е башъ ровашъ! О кадъ бы ты жива была и говорити умѣла, да те упытамъ: е ли мой мужъ дошао съ войске? Е л' ме заборавіо? Е л' іоштъ срдитъ на мене, ил' е дознао да му ништа нисамъ крива? Ахъ, онъ свашта доста има, а я скапавамъ овдѣ у неманю и тузи!“ У еданъ махъ поврати се. Прожеже е мисао: „Я нисамъ одъ мои далеко, другчіе небы се могла ова животиня овамо донети. Како бы то было кадъ быхъ съ моимъ дѣтетомъ тамо отишла?“ — Живо се сѣти своѳе куѳе, а труну іой сузе низъ образе. Помисли се подуго. Найпослѣ рече: „Не, волимъ овдѣ остати, Заклела самъ се. Могла быхъ казати нужда законъ мѣня; ал' ниѳе право да е преступимъ. А ко ѳе добаръ стаяти да она двоица, што суми животь поклонили, небы погинули. Не, не! Остаѳу овдѣ, докъ е божія воля. Богъ ако ме усхтѣ одавдѣ избавити, упутиѳе каквогъ годъ човека амо. Болѣ е мало и патити се него свою савѣсть окаляти.“

Наѳе у поточиѳу исподъ тогъ брега текуѳемъ едну оштру школку, и съ нѳомъ скине кожу съ овце. Потомъ спере съ коже крвь и землю, осуши е према сунцу, и одмахъ е навуче на себе, и тако обучена подоцне приспѣ своіой пеѳини. Спасоѳе колико е угледа истрчао е предъ ню вичуѳи: „Гдѣ си ты мати! мени е нешто страхъ было,

шта си чинила за толико?" Но, у еданъ махъ застане и тргне се натрагъ. Како се већъ было почело смржавати, тако онъ ниє могао да позна свою матеръ у вуненой хальини. Брже болъ утече у пећину да се сакрїє. И текъ кадъ є она проговорила: „Небой се сладко дѣте мое, я самъ ово!“ врати се говорећи: „О хвала Богу кадъ си ты; садъ ми є мило. Алъ кажи ми шта ти є то? Твоя є одѣћа на мою наликъ! одкудъ ти то?“ „Богъ ми є дао,“ одговори Геновева. „Видишь,“ рекне їой онъ, „єсамъ ли я казао да ће теби Богъ топлїю хальину дати за зиму. Како є лѣпа, кудрава и бѣла! Башъ као они бѣли кудрави пролѣтни облаци. По томъ се познає да ти є Богъ дао.“ Уђу обоє у пећину. Спасоє да їой еданъ вргъ млека и пуњу котарицу воћа, а Геновева му є морала приповѣдити како є хальину добила.

Зимиѣ време стера Геновеву и Спасою у њїну пећину, изъ кое су само у ведре дане изилазили, да се мало по долици прођу: „Видишь сине мой,“ говорила му є мати, „и у зиму се види како є добаръ Богъ. Како се садъ све бѣли! Сва су дрва пуна иня, рекао быхъ да су цвѣтала. Феня и преко зиме зеленъ плодъ има, да се имаю птице чимъ заранити, а нашъ изворъ никадъ се не смржава да бы имале чимъ жеђъ загасити, око њѣга пакъ свагда зелена трава расте, да се гдѣкоя животиня може напасти. Колико се Богъ стара о свимъ своимъ створеньима и у средъ највеће зиме.“ — Кадъ є яка зима была, Спасоє посипао є различно покуплѣно сѣменѣ испредъ пећине, на кое су црвендаћи и сѣнице долетиле и купиле га. Гладне срне и зецови тимъ се намаме, и мало по мало тако ослободе, да су суву траву изъ њѣгове руке узимали, а срдѣћи ни мало га се нису плашили, него су їоштъ подскакивали око њѣга. То є Геновеву понешто ублажавало. Алъ є доста имала и тужны часова. Спасоє їой заспи одмахъ съ вечера и по цѣлу ноћ ниє се будїо, а она є у тамной

пеѣнини по цѣлу ноѣь сама сѣдила. „Ахъ,“ узданула бы она, „камо ми садъ најпростіи жижакъ, кои бы ми у тами овой засвѣтлю — каква бы ми то милость одъ Бога была. Па, кадъ быхъ іоштъ какву кнѣигу, или лана и врете-но имала, како быхъ онда среѣна была! Послѣдня моя служ-киня, и најсиромашнѣ дѣвойче на момъ добру, имашнѣ е одъ мене. Оне сѣде яко у топлој соби, преду према жижку, и тако іймъ пролази време и да неосѣте.“ Потомъ се опетъ сѣти Бога и рекне: „О како е добро онима, кои тебе познаю. Да ниѣ тебе, я садъ никогъ небы имала, съ кимъ бы кою рѣчь проговорила. Безъ тебе быхъ я у овой пеѣнини одъ бриге и туге одавно скапала. Алъ ма гдѣ были, ты насъ утѣшавашъ.“

ХП.

Геновева се поболи у пустинѣи.

Као што е прошавше лѣто и зиму, тако е Геновева и выше зимѣи и лѣта са своимъ дѣтетомъ у той пустинѣи провела, и ово іой е садъ была седма зима. Преѣашнѣ зиме нису быле тако люте. Алъ е ова најстрашнѣи была. Снѣгъ е врло великѣи нападао, и велике гране и стубови одъ дрва китиномъ обтереѣени ломили су се. Геновева е улазакъ у пеѣину добро была заплела, алъ яки и студени вѣтрови натеривали су снѣгъ у ню. Претрпавала се мао-виномъ, алъ е снѣгъ, вѣтромъ натеранъ, по нѣой топио се и квасіо е. Улазакъ у пеѣину быо е засуть снѣгомъ, а дуварови изнутра стаклили су се одъ леда. Пара одъ ко-шуте ниѣ могла ни најмапѣ студень у пеѣини ублажити. Лисице су кевѣале одъ зиме а обноѣь се разлегала доли-на одъ урланя куряцѣи. Геновева по сву ноѣь ниѣ могла заспати одъ зиме, и у непрестаномъ е страху была, да е заедно съ дѣтетомъ куряци нерастргну. Спасоѣ се веѣъ быо навикао на рѣаву рану, и поредъ све яке зиме добро е изгледао. Али Геновева, господска ѣерка, коя е у за-

стртымъ собама одгаена, ние могла већъ выше дурати. „Колико бы ми садъ само вредила една жижка ватре, а овако усредъ шуме морамъ скапати одъ зиме. Али, Боже, буди воля твоя!“ Овако е говорила плачући и сузе су јој се мрзле по образу. Любко, безлобно нѣно лице сасвимъ се было преобразило. Нестало јој е оногъ дражестногъ руменила съ нѣга и изгледала е мртвобледа. Умилне очи замутиле су јој се и сасвимъ увеле, упале были. Осушила се — и сасвимъ тужно изгледала. — „Сладка мати,“ проговори јој Спасоє са сузнимъ очима, „каква си ты садъ! Немогу готово да те познамъ, о Боже мой, Боже! шта то мора бити?“ „Сладко дѣте мое,“ одговори му Геновева, „я самъ веома болестна; чини ми се да ћу умрети.“ — „Умрети?“ рече малый. „А шта е то? о томъ я ништа јошть нисамъ чуо!“ — „Я ћу заспати“ — одговори му Геновева слабимъ гласомъ — „па се выше никадъ нећу пробудити. Никадъ выше у сунце нећу погледати, нитъ ћу твога гласа чути. Ово мое тѣло оладиће се и укочено лежаће ту, а ни єднимъ прстомъ неће моћи маћи. Найпослѣ ће иструнути и постати земля.“

Малый јој падне око врата, и у највећој дреки викао е: „О мати, немой умрети! молимъ те немой умрети!“ —

Геновева му одговори: „Немой плакати, сладко дѣте мое! Нестои то мени на вољи, хоћу л' я или нећу умрети. Богъ то тако хоће!“ —

„Богъ?“ сасвимъ зачуђено повиче дѣте. „А ты си ми увѣкъ говорила да е Богъ добаръ! Како онъ садъ може то чинити? Видишь, я нећу ни єдну птичицу да убиємъ, а гдѣ л' тебе!“

Геновева одговори: „Тако е, дѣте мое! Као годъ што ме ты небы убию, тако ни Богъ неће. Онъ, кои е вѣчанъ, и нама дає да вѣчно живимо. Ал' я ти то морамъ мало протолковати. Знашь ли ты сине како самъ я ону

мою стару хальну подерану бацила, кадъ нѣ валяла, и Богъ ми е болю поклоню? Видишь, исто ѣу я тако ово мое тѣло свуѣи и оставити. Оно ѣе се струнути, као и она стара хальина. Я пакъ сама отиѣи ѣу Богу, нашемъ благомъ отцу у небо. Онъ ѣе ми тамо мѣсто овогъ тѣла друго лѣпо и свѣтло дати — о! тамо на небу, тамо ѣу добро живити. Тамо неѣу одъ зиме цвокотати, нити боловати. Тамо плаканя и уздисаня нема, него се непрестано смѣе. Као што е пролеѣе болъ одъ зиме, тако е небо болъ одъ землѣ. Па и наиболѣй, найведрии пролѣтныи данъ спроѣу лѣпоте и ведрине небесне, само е една тамна и студена зимна ноѣь. Ко е добаръ и безлобанъ, онаѣ ѣе тамо доспѣти.“ —

„Мати, и я ѣу съ тобомъ. Я немогу овдѣ меѣу овомъ дивльомъ животиньомъ остати! Ёръ она ми ништа неѣе одговорити, ако быхъ е я што упытао. И я хоѣу да умремъ, и да ово тѣло съ мене збацимъ.“ —

„Не, мило мое дѣте“ — одговори му мати. „Ты морашъ ѣоштъ дуже на земљи остати. Па, кадгодъ тамо, ако се добро узвладашъ, доѣи ѣешъ и ты къ мени на небо. Ёръ и ты ѣешъ еданпутъ умрети. Садъ послушай добро шта ѣу ти казати: Кадъ я неумогу выше говорити, неумогу дисати, кадъ се очи укоче, устне пребледе, рука ми се укочи и олади; ты онда ѣоштъ три дана задржи се ту. Па, кадъ веѣь видишь да самъ я мртва, кадъ осѣтишь да се пеѣина ова усмрѣавати почне, онда иди изъ ове пустинѣ — и то све на ту страну, одъ кудъ се сунце раѣа. Па ѣешъ послѣ два три дана изиѣи изъ ове шуме и угледаѣешъ едну велику лѣпу равницу, у коѣой много хиляда людѣй живе.“ —

„Много хиляда людѣй,“ повиче Спасоѣе зачуѣено. „А я самъ увѣкъ држао, да смо само пасъ двоѣ на овомъ свѣту. Па што ты то мени ниси пре казала? О, кадъ бы ты само могла иѣи — мы бы одмахъ къ нѣима ишли!“

„Ахъ, мой синко,“ — одговори Геновева. „Они су люди насъ и дотерали међу ову дивлячь у ову пустиню. Они су хтѣли и мене и тебе да убию.“ —

„То я немогу къ њима,“ рекне дѣте. „А мораю л' они люди умрети?“

„Дакако“ — одговори Геновева. Сви люди мораю умрети.“

„О, па они то незнаду, као и я што нисамъ знао. Е, ићи ћу къ њима, па ћу њимъ казати: Люди, вы ћете сви умрети. Будите больи, ерѣ нећете доспѣти у небо. Само ако ми усхтѣду вѣровати.“

„О дѣте мое“ — одговори му Геновева, — „знаду они то одавна, ал' опетъ зато непостаю больи. Имаю свашта, земля њимъ рађа најлѣпше плодове, какви се овдѣ у овой пустиньи ни видити немогу. Имаю најболя ела и пића. Они носе хальине свакояко исшаране, кое су у великаша са тако скупощним' стварма обложене, кое се сѣяю као звѣзде. Куће су њимъ тако лѣпе, да ти неумѣмъ ни казати какве су. И у зиму њимъ сунце сѣя у њинымъ кућама — око њи се никадъ немерзне, па у њинымъ се кућама свѣтли ноћу као и даню. И опетъ њи выше има, кои благодарни нису за све то Богу, него еданъ другогъ нападаю, вређаю и муче, чимъ само могу. Свакій се данъ кодъ њи умира; ал' други ништа зато немаре и ни главе на то неокрећу, него тако чине, као да ће на овомъ свѣту до вѣка живити.“

„То я нећу никако къ њима ићи,“ рече Свасоѣ. „Ты су люди не само зли као куряци, него су јоштъ луђи одъ наше кошуте, коя ништа неразумѣ што мы говоримо. Одъ њиногъ ела нећу ништа окусити, волимъ овдѣ съ дивлячиномъ живити. Она, окромъ поамногъ куряка, мирнѣ између себе живи, и у миру пасе траву. Я ћу остати међу животиньомъ, нећу да идемъ къ людма.“

„Ал' ты морашъ ићи къ њима“ — рече му Геновева. — „Они неће теби никакво зло учинити. Слушай само да ти кажемъ. Я самъ ти дояко казивала о ономъ отцу, кога на небу имамо. Морамъ ти садъ и то казати, да ты и на земљи имашъ отца, као што и матеръ имашъ на земљи.“

„Отца на земљи,“ одговори дѣте радостно, „кои се тако као и ты да видиш, и тако као што я садъ тебе држимъ за руку ухватити може, кои се некріе као онај на небу отаць?“

„Есть, сладко дѣте; ты ћешъ нѣга видети и съ њимъ говорити.“ — „Видити га и съ њимъ говорити,“ повиче дѣте и очи су му были пуне радости. Пођути мало па онда почне: „Па зашто онъ недође овамо къ нама, и што насъ е оставіо овако саме у пустиньи овой? Онъ ние вальда онако зао као они други люди?“

„Ние, дѣте мое“ — одговори Геновева. „Онъ е добаръ човекъ. Онъ незна да смо мы овдѣ у овой пустиньи. Онъ незна ни да смо мы живи, еръ мисли да смо мы обоє убіени. Онъ држи да самъ я најбезбожнія мати на свѣту. Люди су га преварили.“

„Шта ће то рећи преварили, я незнамъ шта е то?“

„То е — одговори мати — кадъ едно мислимо а друго говоримо. Люди кажу, на прилику, еданъ другомъ да се воле, а овамо немогу ни да се гледе. То се зове преварити или лагати.“

„Па, заръ се то може тако,“ рече малый, „то мени небы никадъ ни на умъ пало. О люди, люди,“ повиче вртећи главомъ — „то су чудна створеня!“

„Е видишъ — рече му Геновева — тако су твогъ отца преварили. Затимъ приповѣди му одъ нѣны догађая оно, што е онъ могао разумѣти, па онда настави далѣ: „Видишъ овај златанъ прстенъ на момъ прсту! То ми е одъ твогъ отца.“

„Одъ могъ отца,“ повиче дѣте радостно; „о дай добро да видимъ какавъ є тай прстенъ. Одъ могъ отца на небу много самъ дѣны стварій видіо — сунце, мѣсець, звѣзде и цвѣће, алъ одъ могъ отца на земљи іоштъ ништа видіо нисамъ.“

Геновева скине прстенъ съ руке и да га дѣтету.

„О алъ є дѣпъ! има лъ у могъ отца іоштъ тако дѣны стварій, и хоће лъ и мени кою поклонити?“

„Дабогме, мило дѣте мое — одговори му Геновева, и метне опетъ прстенъ на прстъ. „Кадъ я умремъ, онда скини овай прстенъ съ руке. Пре се немогу съ нѣмъ растати. него до смрти хоѳу да га чувамъ, као што самъ твогъ отца любавъ и вѣрность сачувала. Єсть; моя є любавъ тако чиста, као што є злато на овомъ прстену чисто, а моіой вѣрности нема края, као годъ што се у овогъ округлогъ прстена неможе край наћи! — Кадъ одешъ међу люде, а ты распытай за грофа Сигфрида. Єръ тако є име твогъ отцу. Замоли люде некъ те одведу къ нѣму; алъ никомъ немој казивати ко си ты, одкудъ идешъ, или што тражишъ грофа. А ни прстена за живу главу никомъ немој износити. Кадъ предъ грофомъ, твоимъ отцемъ, будешъ, подай му прстенъ и реди: „Отче, овай прстенъ шилъ ти моя мати, да по нѣму познашъ да самъ я твой синъ. Она є пре неколико дана умрла. Поздравила те є послѣдній путь — и казала є мени да ти кажемъ, да є она невина была, и да ти праша. Узда се да ће те горе на небу опетъ видити, кадъ се на овомъ свѣту ниє выше могла. Буди добаръ, немој тужити ни за нѣомъ плакати, него пази мене!“ Немој само то заборавити сине, я самъ невина и вѣрна. Кажи му да самъ то на смрти посвѣдочила, па онда изданула. Утврдо му то кажи. Кажи му да самъ га на смртномъ концумомъ тако волѣла, као годъ што тебе волимъ. Испричай му како самъ овдѣ живила и умрла. Молимъ га да мое тѣло изъ ове пеѳине однесе, и у костурницу нѣгове породице

метне; еръ я тога нисамъ недостойна, ако и есамъ предъ свѣтомъ као найневалялія преступница.“

„Па и ово ти морамъ казати, што іоштъ незнашъ. Као годъ што ты отца и матеръ имашъ на земљи, тако ій и я имамъ. Ахъ! да л' су они преживили тугу, у кою самъ ій я невино бацила, то Богъ зна! Ако буду живи, замоли одмахъ отца, да те пошлѣ до нѣи. О, они ће се врло обрадовати, кадъ тебе, мило нѣино унуче виде, и поредъ те радости сву ће тугу одъ седамъ дуги година заборавити. — Еръ, ты добрый мой отче, ниси узалудъ за мною тужио! А ты, сладка моя майко! ты си зацѣло дуго ядала за твоіомъ Геновевомъ! Ахъ мои предраги родители! да ми е васъ іоштъ видити, пре него што издадемъ. И вы бы желили да ме іоштъ еданпутъ видите, само да знате да самъ жива. Али ахъ! вы држите да е мое тѣло на каквомъ Богъ зна како далекоомъ пустомъ мѣсту одавна изтрунуло. — — О, шта е красніе одъ тога, него кадъ се надамо, да ћемо се у небу опетъ видити. Да се тимъ неутѣшавамо, туга бы насъ на овомъ свѣту оборила, и мы бѣдни люди очаяли бы.“ —

„Ты плачешъ мило дѣте мое. Опрости ми што самъ те на плачь натерала. Видишъ, ты ако и губишъ садъ твою матеръ, Богъ ће ти мѣсто мене отца поклонити. Немой дакле плакати, сладко мое дѣте. Отацъ ће твой тебе пазити, къ срцу свомъ пригрлѣти и своимъ синомъ звати; онъ ће те много коешта о мени запыткивати, и одъ туге и радости плакати, у тебе свое мило дѣте гледећи.“ —

Геновева нѣе могла одъ плача выше говорити. Спусти се онако изнемогла на свою одъ маовине постелю, и одъ слабости нѣе могла рѣчи проговорити.

XIII.

Геновева се спрема да мре.

Стужа и ладноћа мало попусте, подуивао є топалъ южанъ вѣтаръ, сунце се око подне укаже, и осія пеѣину геновевину. Мразъ и ледъ са стѣна у пеѣини отапао се и у великимъ капљицама падао є доле. Геновеви є све теже бывало, ништа іой друго на умъ ниє падало, него смртъ. „Ахъ,“ проговорила є, „нисамъ среѣна да се исповѣдити и причестити могу на послѣднѣмъ момъ концу. Ал' ты Господе, ты си кодъ мене. Уза свакогъ си ты, кои є духомъ клонуо и изнемогао. Свако човечіє срце, кое є овдѣ у муци и теби се окрене, ты ѣеишъ походи-ти и ублажити, разонодити; ты самъ велишъ: Ето мене предъ врати и куцамъ. Ко ме чує и отвори ми врата, томе ѣу уѣи, я съ нѣимъ и онъ са мноми обѣдоваѣе.“ Тако є она говорила, па послѣ се дуго у себи молила съ оборенимъ очима.

Спасоє є по цѣо данъ и васъ дугу зимню ноѣ у помрчини узъ ню сѣдіо, и нит' могао што єсти ни пити. Све є чиниіо, што годъ є само по погледу нѣномъ познао да треба, и непрестано надъ нѣомъ лебдіо. По пуну шаку узимао є маовине, па, докле є годъ могао домаши-ти, трѣо є мокре стѣне одъ пеѣине, да вода некаплъ на нѣгову болну майку. Скидао є съ дрва и стѣна сувлю маовину, па съ нѣомъ мокру постелю материну мѣняо. До-носио є у вргу почесто ладне воде изъ извора, нудеѣи є нѣоме: „Ты си у ватри, и устне су ти се осушиле.“ Доносио іой є и млека у вргу, нудеѣи є нѣиме говорио є: „Узми мати, напи се, добро є, садъ самъ та башъ пому-зао.“ Па іой онда пао око врата плачуѣи и говориѣи: „О сладка моя мати! о кадъ быхъ я могао мѣсто тебе бо-ловати, или за тебе умрети.“

Єдно ютро подуго в мирно и сладко спавала, и кадъ се пробудила, чисто іой в нешто лакше было. Одъ два прекршѣна и ликомъ увезана дрвета начинѣный крстиѣтъ, кога в у рукама имала, испустила в была изъ руке. Тражила га в, — Спасое сѣти се шта она тражи и дода іой га. „Али, сладка мати,“ упыта в онъ, „што ты то дрво држишъ у рукама?“

„Мило дѣте мое, я самъ мислила да ѣу іоштъ дуго живити, па зато ти о томъ нисамъ ништа говорила. Садъ видимъ да съ онимъ, што в добро, нетреба одлагати. — Приповѣдала самъ ти, да и отаць небесный има єдногъ сина, кои в као и онъ Богъ. Шта в овай синъ за насъ чиню, нисамъ ти могла пре казивати, єръ ты небы могао одъ тога све разумѣти, почемъ си осимъ свѣта у пустыњи одрастао. Сада, кадъ веѣъ знашъ да има іоштъ людій на свѣту, кадъ си чуо какви су ти люди, и почемъ си чуо а и на мени ѣешъ понешто познати шта ѣе то реѣи умрети, гледаѣу да ти оно, што в найважнѣе у повѣсти сина божіегъ, кажемъ. Онда ѣешъ знати шта значи ово дрво у моимъ рукама. Слушай добро што ѣу ти причати, па све ово да упамтишъ:

„Видишъ, преблагое отцу небесное невольное в, што су люди тако зли, и што су збогъ тога несреѣни, па ій съ тога неможе послѣ ньине смрти да пусти у небо. Зато в послао свогъ любезногъ сина къ ньима, да ій онъ научи како ѣе се поправити и больи постати. Нѣгово свето име єсте Исусъ Христосъ. — Овай нѣговъ синъ было в свемогуѣъ и благъ као и отаць. Докъ в іоштъ было дѣте, и то маній него што си ты садъ, и онъ в было са своіомъ матеромъ у єдној пеѣини овакой, у каквой си и ты, у коіой в стока живила. Кадъ в веѣъ одрастао веѣій него я, живіо в у пустыњи страшной него ова наша. Молю се Богу отцу, да све оно, што ѣе онъ людма казивати и ньине среѣе ради учити ій, nebude у задудъ.“

„Послъ е изишао међу люде, и приповѣдао їмъ е да га е отаць небесный нѣма послао, да е отаць небесный добаръ и нѣи све милуе, да су сви люди синови тогъ отца небесногъ, и збогъ тога треба да су добри, да еданъ другогъ пазе, еданъ другогъ и отца небесногъ любе. „Ко мене послуша,“ говоріо е онъ, „тай ће dospѣти у царство небесно и быће свагда радостанъ; а ко ме не послуша, и неухтѣ се онако владати као што я говоримъ, тай неће dospѣти у царство небесно, него у вѣчну муку.“

„Но люди нѣму нису вѣровали да е онъ съ неба сишао, да е синъ божій и да га е отаць нѣма послао; зато їмъ е онъ явно показао, да е и онъ онолико могућъ колико и нѣговъ отаць на небеси. — Мати една, овако као што самъ и я, само е іоштъ старія была, разболи се одъ прилике овако као и я, и лежала е у ватри одъ пакостне неке грознице. Нико іой ние могао помоћи, а онъ е ухвати само за руку, овако као што ћу я садъ тебе ухватити, и она онај часъ оздрави, и испуни се као и пре што е была. — Еданпутъ умре еданъ синъ, нешто великій одъ тебе. Онъ е быо единаць у матери, као што си и ты у мене единаць. Охъ, како е мати за нѣимъ кукала, самъ можешъ одъ прилике знати. Ал' синъ божій благимъ рѣчма рекне матери: немой плакати. А мртвацу проговори: „у стани,“ и онъ оживи опетъ и устаде. Синъ божій доведе га къ матери — и она се неисказано обрадовала.“

„И люди опетъ нису се могли увѣрити да е онъ синъ божій, и да га е отаць небесный нѣма послао. Они нису могли никако да трпе, што е онъ нѣма говоріо да су они неваляли, и да треба да се поправе. Зато узму едно велико дрво, одъ прилике овако начинѣно, као ово мало што га я држимъ — оно се зове крстъ, па узму гвоздени клинова, кои су одъ прилике онаки, али само

много већий него они триови што боду, па њи протераю сину божіемъ крозь руке и ноге, и прикую га тако съ расширенимъ рукама за оно велико дрво. Крвь изиђе изъ нѣга, и онъ е морао умрети. Они су му се јоштъ смѣяли и свакојко ругали. А онъ никомъ никаква зла ниє учиніо, него е свыма добро желіо, све е помагао, кои су помоћъ нѣгову хтѣли примити.“

„О пакостни и гадни люди!“ повиче Спасоє. „На што е то тріо отаць небесный, зашто њи ниє све громомъ побіо? Кадъ быхъ я быо као онъ, я быхъ њи све потукао.“

„Сладкій сине мой“ — одговори му мати — „синъ се молио за њи отцу небесномъ. „Отче,“ говоріо е онъ, „опрости ѡмъ: они незнаду шта раде.“ Естъ, онъ е за люде умрѣо, па и за оне злочинце. Морало е тако бити, любезный сине, другіє нико небы могао доћи у царство небесно — па ни ты ни я. И за насъ е двоє онъ животъ свой положио.“

Безлобно дѣте ово никудъ се помакло ниє, него е слушало, а сузе су му се све валяле низъ нѣгове румене образчиѣ. „О добрый, добрый сине божій,“ рекне онъ, и утре сузе кожомъ, кою е на себи имао. „Па е д' онъ и яко небу?“

„Есте, сине! Тѣло е нѣгово већъ было мртво. Метну га у єдну одъ стѣне пеѣину, одъ прилике на ову наликъ, и наваляю єдну велику стѣну на врата оне пеѣине. Онъ е опетъ зато трећій данъ оживіо, и изашао изъ оне пеѣине. Нашло се неколико людій, кои нису были зли као они остали. Они су га послушали и болѣи постали. Ови су га врло имали у вољи и плакали су за њимъ мртвимъ. Овыма е онъ отишао, кадъ е оживіо. О, како су се они обрадовали, кадъ су га опетъ жива видели. Онъ ѡмъ накъ каже да ѣе опетъ да се врати свомъ отцу у небо. Свыма е то было жао. Онъ ѡмъ рече: „Немойте плакати,

нит' се у срцу ожалашавати. Ёрь, горе кодъ могъ отца и-
 ма и за васъ доста мѣста. Я идемъ садъ тамо, да вамъ
 мѣсто приправимъ. Владайте се само онако као што самъ
 васъ учю, па ћете ямачно тамо доћи. Видићемо се, вы
 ћете у непрестаной радости тамо быти, и нико вамъ е не-
 ће моћи одузети. Па и на земли іоштъ до конца свѣта
 быћу узъ васъ, ако ме вы и нећете моћи видити.“
 Благослови ій, и испредъ њины очю оде на небо.

„О, то е морало лѣпо быти,“ рече дѣте. „Па зна л'
 садъ за насъ? Зна л' онъ да мы у овой пустиньи жи-
 вимо, и хоћемо л' га мы кадгодъ видити на небу.“

„Да-бог-ме,“ одговори му мати. „Онъ насъ свакій
 путъ види, люби насъ, усељава намъ добре и благе мисли
 у срце, и іоштъ намъ помаже да сасвимъ добри будемо.
 Ёрь, видишь сине! ты си добро дѣте, ниси ми іоштъ ни-
 шта на жао учиню. Али сасвимъ добаръ іоштъ ниси. То
 можешъ по самомъ себи познати, само ако успазишь на
 себе. Видишь, ты се небы молю за люде онако као што
 е синъ божій чиню, кадъ бы они тебе убіяли. Ты си ма-
 ло пре рекао, да бы све люде потукао, само кадъ бы то у
 твоіой власти стаяло. По томе можешъ познати, да іоштъ
 ниси сасвимъ добаръ, и да немашь оне любви, кою синъ
 божій има. А онако као онъ морамо добри и любезни бы-
 ти, ако желимо да смо угодни и по вољи нѣму и небесномъ
 отцу, и да у царство небесно dospѣмо. А да онако као
 онъ добри и любезни постанемо, онъ ће намъ помоћи.
 Зато е онъ дошао међу свѣтъ, и на крсту за насъ
 умрѣо.“

„Садъ знашь већъ, мило дѣте моє, зашто я овай
 крстъ држимъ у рукама. Онъ намъ напоминѣ да се сѣти-
 мо любви онога, кой е на крсту за насъ умрѣо. Онъ
 насъ опоминѣ, да и мы страдањемъ и смрћу текъ у
 царство небесно можемо доћи. Зато намъ е овай простъ
 знакъ тако міо и драгъ.“

„Ахъ, сладкій сине,“ настави она са сузнимъ очима у нѣга гледећи. „Ништа немамъ што бы ти могла оставити, до ово просто дрвце. Али кадъ я већъ умремъ, онда га узми изъ мои ладны укочены руку, па га чувай. Немой, сине мой, кадъ већъ великій будешъ да се стидишъ овогъ простогъ спомена одъ твоѣ матере, него га држи на најболѣмъ мѣсту у твоіой великой кући. Кадъ годъ у нѣга погедишъ, имай на уму любавъ онога, кои е на крсту за насъ умрѣо, и сѣти се твоѣ матере, коя съ тимъ крстомъ садъ умире. Старай се да си увѣкъ смиренъ и благъ, чистъ и невинъ, да све люде любишъ и свыма добро чинишъ, па и самъ животъ за нѣи положишъ кадъ устреба, ако и узнашъ іошть напредъ да ти они неће за то рећи: хвала. О, ако ты, кадъ годъ у крсть овай погедишъ, не само помислишъ него и учинишъ све то што самъ ти казала, онда ће ти овай сиромашный аманетъ твоѣ матере выше вредити, него све велико богатство отчино.“

Другимъ говоромъ уморена Геновева сустане, зато е морала подуго поѣутати. Па овда опеть почне: „Ахъ, да ти е само да до твогъ отца срећно одешъ, ерь путь преко ужасне пустынь крозь честу и густу шуму, преко брдина и яруга, за тебе невольно и слабо дѣтенце тежакъ е. Али, Богъ ће те извести, да до твогъ отца, когъ ти е овдѣ на земљи дао, срећно доѣшъ, као што намъ свыма помогне крозь пустыню овога пуногъ бѣде и невољъ свѣта проћи, да можемо до нѣга единогъ нашегъ истинитогъ отца небесногъ доћи и лица нѣговогъ нагледати се! Немой забравити него понеси уз-а-се и кою крбулю млека, да несканашъ путемъ одъ глади. Узми едно пояко дрво, да се имашъ чимъ одъ дивлячи бранити. Ал' сирото дѣте мое, ты си истина неячакъ, али Богъ, помоћи кога самъ я слаба жена оногъ ужасногъ куряка одагнала, и тебе ће одъ дивльи звѣрова чувати. Ко се нѣму повѣри, тай може слободно „на асцида и василиска наступити, два и змия попрати.“

Кадъ се веѣъ почело сумрачити, нъойзи е врло тежко было. Тако е тежко дисала, да е зной као грахъ попао. Скупи сву снагу што е имала, сѣдне на свою одъ маовине постелю, съ тугомъ погледи дѣте поредъ нѣ сѣдеће и сасвимъ необичнимъ и важнимъ гласомъ рекне му: „Спасоє, клекни сине да те опростимъ и благословимъ, као што е и мене моя майка благословила пред-што љу одъ нѣ поѣи. Мислимъ да мой конаць ние іоштъ далеко.“ Сирото дѣте клекне и обори главу доле, а Геновева наслопи руку на нѣгову главицу и жалостнимъ гласомъ проговори: „Богъ нек' те благослови, дѣте моє, онъ нек' е съ тобомъ, а нѣговъ духъ нек' те упуѣує, да добаръ и поштенъ будешъ, и никадъ за никадъ што зло неучинишъ, да те я у царству небесномъ видити могу.“ Мане и крстомъ изнадъ нѣга, загрли га, и полюби, и ово іоштъ рекне: „Спасоє, кадъ одешъ меѣъ люде, и видишъ шта они чине, немой да се покваришъ и зао постанешъ, и кадъ се у имаштини видишъ, немой онда на твою невольну майку да заборавишъ! Ахъ, ако ты ову мою любавъ, ове мое материне сузе и мое послѣднѣ рѣчи — рѣчи твоє умируће матере кадгодъ заборавишъ и неваляо постанешъ, онда се никадъ на ономъ свѣту неѣемо видити. О Спасоє буди добаръ!“ —

Ние могла выше говорити — спусти се у свою постелю — зажмури. Спасоє ние знао спава ли, ил' е башъ мртва. — Клечао е плачући и ецаюћи поредъ нѣ, и непрестано говорио: „О Боже, недай іой да умре! О Иесе сине божій, пробуди е опеть!“ —

XIV.

Сигфридово путованѣ за Геновевомъ.

Кадъ е Сигфридъ по тужби голосовой у ярости и гнѣву смртну пресуду подписао и послао, онда е подъ во-

ѣнимъ своимъ чадоромъ ранѣнъ лежао. Нѣговъ старый повѣреникъ и слуга Вукоѣ, быо е подалеко одъ стана са своимъ коняницима, брдо едно чуваюћи. Кадъ е измѣнѣнъ, дође къ свомъ господару подъ чадоръ, и яви се. Господаръ му све приповѣди шта се за то време догодило. Старый овай и вѣрный служитель ужасне се и савъ пребледи, говорећи: „О господару, што си то учинио? Супруга е ваша ямачно невина. Я вамъ за то овомъ старомъ и сѣдомъ главомъ могу добаръ быти. Онака добра душа, одъ онаки поштены родителя и воспитано дѣте, неможе тако одмахъ покварити се. Вѣруйте вы то мени, я то добро знамъ. Али вашъ Голосъ, оно е никакавъ човекъ. Немойте ми ову рѣчь за зло примити што рекохъ. Я знамъ, онъ се своимъ ласканѣмъ кодъ васъ врло удворио. Ал' вѣруйте вы мени: ко васъ непрестапо хвали, и у свему вамъ за право даѣ, оно вамъ е неприятель. Послушайте вы мене господару, па пореците и вратите ону пресуду. Преблагій спасителю, шта е овомъ момъ господару? Найманѣгъ свогъ поданика ниѣ хтѣо ни за што осудити докъ га неиспыта, а садъ е свою добру, безлобну супругу на смръть осудио, а ниѣ е ни испытао! Побѣдите ту вашу неумѣрену наглу ярость. Дояко сте е свакій путъ добримъ изравнявали; али садъ, боимъ се, страшимъ се! — садъ е съ великомъ несреѣномъ завршена!“

Сигфридъ е признао да е се затрчао, ал' е текъ двоуміо кога ѣе окривити, супругу свою Геновеву или любимца Голоса. Еръ е голосово писмо было тако измишлѣнимъ лажіама заплетено, а писмоноша, кои е донео, тако е быо вѣшта лажа, и тако е све као истину умѣо казати и потврдити, да е Сигфридъ као обчаранъ быо. Ал' опеть онай часъ пошлѣ другогъ татарина Голосу съ томъ заповѣсти, да нѣгову супругу Геновеву држи у нѣной соби докъ се онъ неповрати, ништа пакъ да іой нечини, ницѣ да іой што закраѣуе. Татарину е дао свогъ найхитрѣгъ ко-

ня, и препоручію, да брже шго се болъ може похити. Обѣћа му добру напойницу ако на време стигне, и добаръ гласъ отуда донесе.

Докле годъ татаринъ ние стигао, Сигфридъ е све замислѣнн и невеселии бывао. Часъ е држао да е Геновева невина, часъ е опетъ мислио како бы га могао тако страшно преварити Голосъ, комъ е онъ толика добра чинію. Тако е у непрестаной сумњи и грижи савѣсти быо. Десетъ е путій преко данъ вѣрногъ свогъ Вукоя слао да гледи неиде ли татаринъ — и по сву ноћ ние могао заспати. Найпослѣ стигне татаринъ съ тимъ гласомъ, да су Геновева и нѣно дѣте ноћу потайно у гору одведени и погублѣни, по сигфридовой заповѣсти. Добромъ Сигфриду ние было другчіе, него као да е нѣму смртна пресуда изречена — и самъ е у себи тужію. Старый поштеныи Вукое изиђе напољ и гласно е яукао, а войници сигфридови предъ нѣговъ чадоръ искупе се, и пеуюћи Голоса, и свимъ на свѣту заклиняли су се, да ће га докъ оду кући свега на комаде изсѣћи.

Сигфридъ е дуго боловао одъ ране; еръ, тугомъ узнемиренъ дуго е ние могао залѣчити. Чимъ се предигао, замоли се да иде дома. Како су Маври већъ были скоро надвладани, тако га краль одпусти. Сигфридъ се крене дакле са своимъ вѣрнимъ Вукоемъ и войницима, хитећи што брже своіой постойбини.

Доцне у едно вече dospѣ у прво село свога спахи-лука. Добри люди — мужко, женско и дѣца — поврве изъ свои колиба яучући: „О добрый милостивый господару! чудне несреће! Ахъ злосрећна грофица, проклетый Голосъ!“ — Сигфридъ одяше, поздрави се и полюби са свима, и упыта ій за све, шта се догодило одъ како е онъ отишао. О Геновеви е све и одъ свакогъ чуо добро, а о Голосу ништа друго него зло.

Срдито и сасвимъ намргођенъ пође далѣ. да бы іоштѣ ту ноћ стигао у Сигфридградъ. Изъ далека іоштѣ смотри по свыма собама свѣће. Кадъ е ближе дошао и успео се горе узъ брдо чуе свирке у конаку. Голосъ се частіо са своимъ друштвомъ. Онъ е већ држао да е цѣлый господаръ одъ свега иманя, и старао се да коекаквомъ веселомъ викомъ и лупомъ претрпа и завара свою окалянусавѣсть. Докъ е онъ тако за богатимъ столомъ сѣдіо, дотле су се слуге нѣгове разговарале: „Чуешъ, ако нашъ господаръ рану непреболи, овај ће се Голосъ у овомъ смутномъ времену провући, па ће намъ онъ бити господаръ. Но ја быхъ нерадо у нѣговој кожи быо. Видишъ како се скуцао!“ „Тако е,“ одговори другій, „онъ никадъ ниє радостанъ ни весео, и ништа му неприя. Онъ живи садъ као злочинацъ на бѣломъ хлѣбу. Недао ми Богъ нѣгове среће бити, и съ нѣмъ на ономъ свѣту срећу дѣлити.“

Кадъ е Сигфридъ дошао до капіе. Заповѣди трубачу да огласи да е онъ већ предъ врати. Стражаръ на кули одзове се своіомъ трубомъ. Голосъ и нѣгови гости поскачу са столица и вика: „грофъ, грофъ!“ разлегала се по граду. Голосъ, кои се пре смрти своіой него господару надао, стрчи доле, и прихвати му коня. Сигфридъ е у нѣга подуго озбиљно гледао, а ни рѣчи ниє му проговорио. Голосъ савъ пребледи и уздркѣ се, као да е предъ судію изишао. Злочинство нѣгово изъ очію му е вирило, а све неваљалство рекао быхъ е съ найкрупніимъ словима по лицу нѣговомъ исписано. Ёдва е корачао идући предъ господаромъ са свѣћомъ, коя му е све дрктала у руци. Сигфридъ е на све стране раскошъ и повольно живлѣнъ видіо. Нередъ и сметня показивала се, и све неке усплашене новайліє предъ нѣга су изилазиле, а неколико стары служителя плачући поздравили су се съ нѣмъ. Кадъ е већ дошао у собу, у кою е оружъ остављао, метне

нитъ и саблю на столъ, заиште одъ Голоса све градске ключеве, заповѣди свомъ вѣрномъ Вукою да на градске капиѣ добро мотри, да нико неулази, и мане рукомъ на служителъ да се уклоне.

Одмахъ оде у собу свое супруге. Голосъ како е Геновеву затворио, нѣну е собу забравио, и одъ гриже савѣсти и ниѣ е могао выше отворити. Све е было онако како е было оно ютро, кадъ е Геновева изъ нѣ изишла. И ѣрѣвѣ е было у нѣой съ везомъ, на комъ е извезенъ былъ алъ недовршенъ вѣнацъ са овимъ словима: „Сигфриду, враѣаюѣемъ се юнаку нѣгова вѣрна супруга Геновева.“ — Нашао е и єдну пѣсмарицу съ неколико дѣпы пѣсама, одъ кои е она сама неколико по одласку мужевлѣвомъ написала. — Нашао е и доста саставлѣны писама на нѣга, са смиренимъ и благороднимъ мислима, одъ кои онъ никакво ниѣ приміо. У нѣима писала му е како се свакиѣ данъ за нѣга Богу моли, да га Богъ жива и здрава изъ крвавы боева куѣи врати; како се радуѣ, што ѣе са синомъ или кѣери предъ нѣга изиѣи; како се све о нѣму брине, и често за нѣимъ плаче; и како збогъ тога што іоѣ онъ ништа непише, доста е ноѣій безъ сна у мислима провела. — Голосъ као годъ што нѣно ни єдно писмо ниѣ послао, тако е и сигфридова одъ нѣ крио.

Печалный Сигфридъ до поноѣи е сѣдіо съ подбоченимъ рукама потайно тужеѣи, и ниѣ ни видіо да е свѣѣа догорѣла веѣъ да се угаси. Доѣе у томъ и Берта, добро оно дѣвойче, и донесе му писмо, кое е Геновева у тамници написала, покаже му и нанизъ поклонѣнъ іоѣ, кога е одмахъ познао и плачуѣи приповѣди му колико е нѣой само, докъ е лежала, Геновева добра учинила, шта іоѣ е казала ону ноѣ кадъ ѣе е погубити, и шта е іоштъ одъ догаѣая съ нѣомъ знала. Онда се текъ Сигфриду отворе очи. Све то, особито пакъ писмо, најболѣ га е увѣрило о честности и невинности нѣгове Геновеве. Плакао е као

мало дѣте, и све є геновевино писмо сузама уквасіо. Єдно за другимъ є сако викао: „О Боже, о Боже! — О Геновево! — па тебе, тебе самъ дао погубити! Тебе и сина, о безбожанъ ли самъ ти я човекъ!“ Вѣрный нѣговъ Вукоє, кои є на якуъ нѣговъ дотрчао, залуду се старао да га утѣши.

Пошто є задуго яукао и плакао, наѣданпутъ скочи, заиште свой мачъ, и хтѣо є Голоса да погуби. Вукоє га обустави, и напомене му да ни Голоса недира докъ га не-саслуша. Зато заповѣди да се Голосъ іоштъ ту ноѣхъ ухвати, найтежимъ гвожѣемъ окує, и у ону исту тамницу баци, у којой є Геновева онако дуго кукала. Па и све, кои су се съ Голосомъ држали, заповѣдіо є позатворати. Войници су то драговольно учинити пожурили се. Сутраданъ заповѣди да се Голосъ доведе предъ нѣга. Предъ што ће га довести, прочитао є Сигфридъ іоштъ єданпутъ геновевино писмо. Рѣчи: „опрости му, као што му и я прашѣамъ, нек' се ни єдна капля крви мене ради непроліє,“ яко га у срце дирну. Кадъ є доведенъ Голосъ, Сигфридъ га са уплаканим' очима погледи, и тихимъ гласомъ запыта га: „Голосу, шта самъ я теби учиніо, кадъ си ме у толику тугу и жалость бацио? Шта ти є моя супруга — шта л' ти є мой синъ учиніо, кадъ си ій погубити дао? Ты си у мою куѣу као и свака сирота примлѣнъ, и свако си добро овдѣ имао и уживао, — па зашто заборава ти то све и погази?“ Голосъ є мисліо, да ће му Сигфридъ Богъ зна шта учинити. Кадъ є чуо пакъ како онъ сасвимъ благо говори, разжали му се. Почне плакати, и повиче: „Ахъ, проклета страсть заслѣпила ме є. Ваша є супруга невина, као анѣо съ неба — я самъ быо сатана, кои самъ є на зло навратити хтѣо. Кадъ ме є одбила, я самъ одъ зла чисто побѣсніо — мисліо самъ како да іой се осветимъ, и тако себе одъ зла избавимъ. Бояо самъ се кадъ вамъ она каже све како є, да ме вы неубі-

ете. Зато самъ е кодъ васъ облагао.“ Сигфрида е то чисто утѣшило, што е Голосъ невиность геновевину по-свѣдочію — мане рукомъ да га опеть одведу у тамни-цу, метне мараму на очи, исплаче се и тако ярость утиша.

Сигфридъ е одъ то доба тако невесео и зловолянъ быо, да су се почели бринути о нѣговомъ животу. Туга га е готово была занела. Сви околни нѣгови знанци и приятели долазили су те га разговарали; али га ништа ниє могло утѣшити. Непрестано се бавіо у геновевиној соби и никудъ се ниє макао до у цркву. Прва му е брига была да нађе геновевинъ гробъ — да се тамо изы-да, и да е чесно погребе. Али нико му ниє умѣо оно мѣсто казати; еръ оне двоице, што су е одвели да погу-бе, одмахъ е было нестало, и нико ниє знао кудъ су. Потомъ е Сигфридъ наредіо, да се у цркви опое. Онъ, нѣгови млађи и све окодне войводе са своимъ породицама были су на опѣлу, и толико се народа іоштъ было иску-пило, да ги десето ниє могло у цркву ући. Сигфридъ е милостинѣ међу сироте подѣлю, и ударіо е у цркви єданъ билѣгъ са позлаћенимъ надписомъ, како е она жалостно свѣтъ овай оставила.

XV.

Сигфридъ нађе свою супругу Ге-
новеву.

Неколико е година прошло, докъ се Сигфридъ скло-ніо, да изъ града свогъ кудгодъ изиђе. Па и на то су га нѣгови приятели и вѣрный Вукоє єдва склонили, да бы га какогодъ мало разоводили. Єданъ е имао гостбу, и пѣваче и свирке набавіо, кои су веселе пѣсме пѣвали; дру-гій е различне войничке вѣштине заметао, утркиванѣмъ на коньма, цилитанѣмъ, гаћанѣмъ у нишанъ са стрѣломъ и рва-

нѣмъ. Третьй га е изазвао у ловъ и т. д. Ова забава у лову, кою е онъ одъ младости найволю, найболъ га е могла разонодити. Кадъ суто приятели нѣгови познали, често су у ловъ изилазили тукући елене и срне, дивлѣ венрове, кураке и медвѣде, кои се онда доста налазило, — и Сигфридъ е съ нѣима ишао. Вуков га склони еданцутъ, да и онъ свое приятелѣ позове. у ловъ. Было е већъ на измакъ зиме, и одреде за то онай данъ, у кои бы снѣгъ мало опрашио. Кадъ удуче такавъ данъ, пође Сигфридъ и сви нѣгови околни знанци и приятели, са своимъ момцима. Сви су были на коньима, и јоштъ е неколико людій ишло са натоваренимъ коньма, мазгама и ловачкимъ псима. Свиранѣ у рогове разлегало се по гори. Елена и дивлѣ венрова доста натуку. И Сигфридъ смотри едну дивлячину и нахлопи се за нѣомъ на коню. Животиня е бѣжала преко стѣна, трня и граня, и најшѣслѣ сакрѣе се у пећину геновину. Еръ е то была башъ она кошута, кое су се млекомъ и Геновева и нѣнъ синчиѣ толико времена ранили. Сигфридъ одяше, свеже коня за едну грану, пође ошимъ трагомъ одъ животинѣ по попрашеномъ снѣгу и дође предъ пећину. Завири унутра, и на велико свое чудо види у мрачной пећини еданъ мршавъ и бледъ човечий обликъ. То е была Геновева, коя е свою тежку болестъ мало преболѣла; алъ е тако была ослабила, и тако е болестъ была излюляла, да се у той пустињи никако небы повратила, него бы до недѣлю до двѣ дана морала умрети.

„Ако си человекъ,“ повиче Сигфридъ — „а ты изиђи овамо гдѣ се види.“ Геновева изиђе у кожу умотана, кося јоу по раменима попала и покрила јѣ, главата и боса — дркѣући одъ зиме, и као мртвацъ бледа.

„Ко си ты?“ повиче Сигфридъ, и коракъ-два натрагъ уступи — „и одъ кудъ ты ту?“ Онъ е нѣе могао познати, а она га е познала чимъ га е видѣла.

„Сигфриде!“ проговори она као изъ мртвы. „Я самъ твоя Геновева, кою си ты на смръть осудио. — Али, Богъ ми е свѣдокъ, я самъ невина.“

Сигфриду садъ ниѣ другчѣ было, него као да га е громъ ударіо. Ниѣ знао да л' спава ил' е буданъ. Како е онъ у тузи често се заносіо, а садъ се опеть самъ осимъ свега дружба у овой пустиньи нашао, за цѣло е држао, да е геновевинъ духъ предъ нѣга изишао.

„Охъ,“ тужнимъ гласомъ повиче онъ, „блаженный душе мое супруге! што си дошао да ме за мое зло дѣло киньшишь? Да нису овдѣ крвно дѣло учинили и тѣло твоє тамо у пеѣни закопали? Есть, тако е; па се кости твоє премеѣу по гробу, што самъ я ногомъ моіомъ на ово мѣсто наступіо; коє самъ крви твоіомъ полити дао, и твой се духъ озловедіо, што се убилацъ тихомъ гробу твоємъ приближіо! Охъ, пди врати се блаженный душе; доста ме савѣсть моя мучи! Врати се тамо гдѣ миръ и тишина царую, и моли се за мене — за мене грѣшногъ човека, кои на овомъ свѣту нема за себе мира! Или немой тако жалостанъ изплазити; покажи ми се као свѣтлый анѣео, и кажи ми, да си ми опростио!“

„Сигфриде, сладкій супруге мой! Нисамъ я духъ, я самъ иста твоя Геновева — твоя супруга. Юшть самъ я жива. Добри они люди, кои су послати да ме погубе, поштедили су ме!“

Сигфридъ е одъ страха и ужаса быо сасвимъ занесенъ. Готово му се было смркло предъ очима, и ниѣ ни чуо шта она говори. Непрестано е у ню са укоченим' очима гледао, и юшть е мисліо да духъ гледи. Геновева га умилно ухвати за руку, но онъ истргне свою руку изъ нѣне, и дркѣуѣнимъ гласомъ повиче: „О, остави ме, остави. Рука ти е као ледъ ладна. Или не! одвуди ме томъ твоіомъ студеномъ рукомъ у гробъ! Животъ ми е омрзнуо, смръть е за мене найболя!“

Геновева му и по другій путь рече: „Сигфриде, сладкій мой Сигфриде!“ и анђелскимъ погледомъ погледига. „Заръ непознаешъ выше твою Геновеву. Ето, я самъ башъ она! Погледай ме само добро. Опирай мою руку! Ево и оногъ прстена іоштъ на моіой руци, кога си ми ты дао! Поврати се! О Боже, ты га освѣсти и помози му!“

Єдва се єданпутъ освѣсти и као из-а-сна пробуди се. „Єсть, ты си!“ повиче, и као мртавъ стропошта се нъой предъ ноге. Дуго є укоченимъ очима гледао — и рѣчи ние могао проговорити. Па онда почне плакати. „Ты дакле — ты — да, ты си моя супруга! ты Геновева! У такой невољи! Па я самъ те у ту неволю отуріо! О, нисамъ заслужио да по земљи идемъ! Несмѣмъ у тебе погледати! О, можешъ ли ми опростити?“ — —

Геновева му плачући одговори: „Сладкій Сигфриде! я на тебе нисамъ никадъ ни жалила! Я самъ те свагда любила. Знала самъ я да су тебе преварили. Дигни се, и ходи да те загрлимъ! Видишь, и я плачемъ одъ радости што самъ те видила.“

Сигфридъ іой іоштъ ние могао да погледити у очи. „Па, немашь зле волѣ на мене. И никакве окорне рѣчи нећешъ да ми изустишь. О ты анђелу женскій — смиренна душо небесна! Шта самъ я учиніо; тебе! — тебе! толико увредіо.“ — Геновева му одговори: „Утишай се Сигфриде! То є све по божіой наредби. Тако є нѣгова воля. Добро є што самъ у ову пустыню дошла. Имаштина бы ме може бити дояко изопачила, — у овой пустыни нашла самъ Бога и небо.“

Докъ су они тако говорили дође и Спасое. Онъ ништа ние имао на себи до оно мало коже срнеће, и босимъ є ножицама снѣгъ предъ собомъ гртао, кои є у той япадной долини на мѣстима іоштъ подебео быо. Подъ пазувомъ є носіо нешто мало мокре траве, кою є око извора начупао а у руци є имао єданъ коричакъ, когъ є єо.

— Кадъ е уочио Сигфрида онако лѣпо у войводско одѣло обученогъ, са великомъ за клобукомъ перяницомъ, поплаши се — стане — и повиче: „Мати! ко е то? ниє л' то вальда еданъ одъ оны рѣавы людій, и хоѣе л' онъ тебе убити? Немой плакати,“ повиче онъ и потрчи къ матери. „Недамъ я да ти се што учини. Пре ѣе онъ мене убити, него теби што учинити.“

Геновева му умилно рекне: „Сладко дѣте мое, небой се ты нѣга! Гледай у нѣга, и полюби га у руку, неѣе онъ теби ништа. Онъ е твой сладкій и добрый отаць. Видишь, онъ плаче што смо мы у овакой невољи. Богъ га е овамо послао, да насъ избави одавдѣ, и са собомъ кући поведе.“

Дѣте се обрне и погледи у нѣга. Коса, очи, чело, носъ и уста све е было као у отца. Кадъ е Сигфридъ умилно, дречно дѣте у такой невољи видіо, іоштъ веѣма су се разжали плакати, узме га на руке, любіо га е и говоріо: „О сине мой, сладкій сине!“ — погледи горе у небо, загрли едномъ рукомъ Геновеву и изъ дубльине срца вапіе: „О Боже! то е ожалошѣеномъ момъ срцу доста, садъ се ране залѣчюу — дѣте овдѣ првый путъ видохъ, милу мою супругу као изъ мртвы повраћену наѣохъ!“ Геновева скрсти руке на прси и погледи у небо говореѣи: „Да Боже! ты си наймилостивіи, ты човека у найвеѣой тузи у еданъ махъ утѣшити можешъ! Благодаримъ ти!“ И малый Спасоє, видеѣи свое родителъ да се тако свесрдно Богу моле, и онъ подигне ручице свое горе, и изговори оне исте материне рѣчи: „Сладкій Боже! благодаримъ ти!“

Потомъ га упыта Геновева: „Есу л' живи іоштъ мои родители? Како іймъ е садъ у нѣиной старости? Знадули да самъ я невина? Ахъ, седамъ година жале ме као мртву, седамъ пуны година ништа за нѣи чула нисамъ.“ Сигфридъ іой одговори: „Живи су и здрави. Знаду да се

ты невина. Стараху се да одмахъ садъ пошлѣмъ едногъ момка, да ймъ яви да самъ те нашао.“ Геновева опетъ погледѣ у небо, и са сузнимъ очима благодари Богу: „Теби благодаримъ о саздателю! Ты си молитву мою услышао, и оно испунио, што самъ я едва и пожелити могла. Ты си ми могъ мужа изъ войне повратио — ты си мою невиность обѣлоданио — ты си ме одъ свію мука, тамнице и смрти избавио — ты си ми то доживити допустио, да мое дѣте отцу предамъ — и даћешъ іоштъ да и мое родителѣ видимъ. Ты си сама любовь.“

Затимъ уђе са Сигфридомъ у пеѣину; еръ ние могла выше съ босимъ ногама на снѣгу да стои. Погурице уђе онъ у пеѣину — па, кадъ е рапаве дуварове, постелю одъ маовине, неколико вргова, тикава и котарчица, што е све покуѣство нѣно было, видіо, сѣдне поредъ Геновеве и узме дѣте на крило, па погледѣ крозъ одушку пеѣине напољъ на стрмените стѣне и мрка елова дрва, по којима се іоштъ снѣгъ бѣлю, на ново му се разжали плакати. „О Геновево! каквимъ е свемогуѣимъ чудомъ тебе одржао Богъ у овой пустиньи! Ние л' анѣле съ неба послао, те су те они препитавали. Ахъ, седамъ дуги година провести а мрве хлѣба неokusити — зиму безъ ватре — безъ постелѣ — безъ чистіегъ одѣла — босонога по снѣгу идути — господска кѣи, коя е са сребрногъ и златногъ поѣсуѣаела — по свили и кадифи ходѣѣи одрастла — кою ни найманый вѣтриѣъ запуноу ние! — па, опетъ малаксама одъ туге и муке, іоштъ ме любишь — ты вѣрна, добра душо“

Геновева му одмахъ пресѣче рѣчь, осмѣне се на вѣга умилято, говореѣи: „Ћути Бога ти, немой выше о томъ ни рѣчи прозборити! Богъ зна шта чини, и у овой пустиньи имада самъ я чему радовати се! А заръ се у великимъ куѣама башъ сасвимъ на миру живи — заръ ты ниси выше еда преко твоѣ главе претуріо, негъ я. Проѣи

се тога, па да се о другомъ чему разговарамо — погледай само у твогъ сина. Видишь како му се румене образчиѣи. Проста рана и божія рука подигла га є, па є здравъ и снажанъ! У нашимъ конацима быо бы може быти бледъ и исцѣненъ, слабъ и кржавъ, као што бываю обично господска дѣца. Зато одбаци ту бригу и благодари Богу.“ — Приповѣди му садъ како є Богъ ню и дѣте іой обдржао, одъ оно доба одъ како є срна къ њима дошла, па докъ є годъ ние Сигфридъ у њѣну пеѣину угнао. Сигфридъ є све саслушао и на послѣдку рече: „Великій си ты Боже, чудна су дѣла твоя и нема рѣчій, коима бы се благодать твоя исказати могла. Немой никада заборавити сине мой! докъ си дѣтетомъ быо, и кадъ те отаць твой одбацио, а ни мати ти ние могла у помоѣи быти, него бы съ тобомъ скапати морала, да те онда Богъ ние добромъ овомъ животиньомъ избавіо. И, кадъ є твоя мати найвеѣе нужде достала была, да є є веѣъ угушити хтѣла, а ты бѣдно дѣте у овой ужасной пустыњи, пуной прождрльиве животинѣ, идуѣи къ мени, могао бы пропасти, и мени нико живый о вама и вашой нужди рѣчце єдне небы умѣо казати, онда ме є исто безсловесно живинче до васъ упутило. Лако и чудновато Богъ човеку у невољи помогне. Њѣга се држи дакле докъ си годъ мивъ!“

XVI.

Геновевинъ долазакъ у Сигфрид-градъ.

Отаць, мати и синъ изиђу изъ пеѣине — сви троє са сузним очима. Садъ Сигфридъ узме свой сребрній трубачъ, па да бы свое люде сазвао, добро засвира у њѣга тако, да се хоріо гласъ по планини. Дѣте, коє никадъ у свомъ вѣку ние то чуло, зачуди се томъ гласу, и огледао є небы л' и онъ то могао учинити — а мила њѣгова

*

мати смѣяла му се, ако іой и єсу очи быле пуне суза. — На гласъ трубе искупе се войводе и момци сигфридови, одъ свію страна на коньима и пѣшице врвеѣи. Сви се забезекну у бледу, оболѣлу жену, кою є Сигфридъ за руку држао, и у прекрасно поредъ нѣ стоєѣе дѣте. Сви су ради были дознати штогодъ о томе, зато свуда у наоколо око нѣи постаю; єрѣ су видели да су и у Сигфрида, и у женске и у дѣтета очи сузне быле. На то Сигфридъ тронутимъ гласомъ проговори: „Браћо моя! и вы вѣрни мои служители! Видите, ово є Геновева моя супруга — а ово є мой синъ, коме є име Спасоє.“ Чуюѣи ово стане свію вика одъ ужаса и чуда — овай ово онай оно говореѣи, и изъ стотина грла чула су се различна питаня: „О благий Боже! Шта? то наша милостива госпа — зарѣ нѣи нису погубили? — Є ли она изъ мртвы оживила? — Не, то неможе быти. — Неможе то она быти. — Да, она є. О Боже, у каквой є невољи. Гледайте само како є бледа. А нашъ младый господаръ? О красногъ дѣтета!“ — И тако єдва се утишаю малю: неки су се радовали, неки ій жалили, неки опетъ чудили се, запыткивали, тужили и — ясно веселили се.

Сигфридъ іймъ исприча укратко како се и шта се догодило, па онда своимъ момцима изда заповѣсти. Двоицу є одмахъ послао свомъ конаку, да хальине и єдна носила за Геновеву донесу, и наредбе учине да се она лѣпо тамо дочека; некима є заповѣдио сексане и мазге довести; некима опетъ да накупе дрва и да на каквомъ сувомъ мѣсту подъ некомъ стѣномъ ватру наложе и ручакъ готове. Сигфридъ самъ поскида терѣє, и простре простирке поредъ ватре по єдной стѣни, и заогрне Геновеву своіомъ бундомъ, да іой єдну повелику мараму да се нѣомъ повеже, и посади є на простирку поредъ ватре. Све войводе редомъ поздравляле су є, сажалюѣи є а у єдно и радуѣи се нѣоизи. Одъ свію служителя првый се

провуче Вуков. Ёдва ё дочекао, да су се войводе изредиле поздравляюћи се съ Геновевомъ. „Добра моя госпо,“ рече онъ, и почну му сузе капати по нѣной руци, „садъ самъ весео и радуемъ се што ме Маври нису погубили, само да самъ то доживіо. Садъ немаримъ умрети.“ Потомъ узме дѣте на руке, полюби га у обадва образа, говорехи: „Добро ми дошло мило мое дѣте! Ты си другій твой отаць! Буди юначанъ и снажанъ на отца, побожанъ и благъ на матеръ, а смиренъ и добаръ као што су обоє!“

Спасоє се съ почетка быо узверао и плашио одъ многи людій, међу којима се истомъ првый путъ видіо. Мало по мало пакъ ослободи се, и почне се разговарати. Како ё садъ у ёданъ махъ много пре невиђены стварій видіо, то ё непрестано за коєшта упыткивао. И сви, а особито старый Вуков, смѣяли су се како ё онъ за доста коєшта оштроумно, а гдѣшто и што смѣшливо упытывао. Найвећма се дѣте чудило, кадъ ё видило коньике. Нѣму се чинило, као Американцима кадъ су на свою несрећу првый путъ видели коньике, да су конь и човекъ уедно нарастли. „Отаць, заръ има людій и са четири ноге?“ Кадъ су коньици одяхали, приведу му ёдногъ коня, а онъ упыта: „Отче, а гдѣ си похватао ту животиню? Овуда око насъ по шуми нема такове.“ — Кадъ се ватра разгорѣла, стане кодъ нѣ зачуђено, и повиче: „Мати! люди су вальда мунѣ съ неба скинули, или іймъ ё Богъ послао ій? О то ё лѣпъ поклонъ одъ Бога. Ё л' мати? Да смо за то знали, мы бы и за то Бога молили да намъ да. То бы намъ ове зиме башъ требало.“ За ручкомъ найвыше се чудіо воћу. Маши се одмахъ и узме ёдну првенкасто-жуту ябуку, говорехи: „Отче, заръ тамо кодъ тебе нема зиме, кадъ си овако лѣпы ябука понео? То ё штета ёсти тако лѣпе ябуке.“ Потомъ ё дуго завиравао око ёдне чаше, дуго ние смѣо да ё узме у руке; па ё онда добро чувао

у рукама. „Нуто, па неће да се топи. Заръ ово ние одъ леда?“ А кадъ су му казали од-а-шта е она, онда рече: „О, колико е прелѣпы стварій Богъ поградіо, а я ій іоштъ нисамъ видіо!“ У чудо му е было што су се нѣгова матери и други око ручка крозъ стакло могли видети; а кадъ му е момакъ сребрнѣ таньирѣ предъ нѣга метнуо, па смотри свой ликъ у нѣму, поплаши се и тргне натрагъ, потомъ полако подвуче руку подъ таньирѣ да ухвати дечка, кои му се исподъ таньира чиніо. То му се ние могло никакъ протолковати — особито се пакъ чудіо и дивіо, кадъ е онай исподъ таньира дечко оно исто чиніо што онъ ради; кадъ се онъ намргодіо, онда е и онай ликъ; а кадъ се онъ смѣяо, и ликъ е то чиніо. Читавъ е смѣхъ дѣте было подигло; и неки су му се смѣjali а неки и плакали.

Текъ што они поуостаю одъ ручка, а момакъ дође съ геновевинимъ хальинама. Геновева уђе у пеѣину, благодари найпре Богу што е избавіо, па се онда обуче. Дрвеный крстиѣъ понесе, и тако господски обучена изиђе изъ пеѣине. Докъ су ручали, момци су сами одъ дрва начинили были носила, да Геновеву на нѣима понесу. Ал' она ние хтѣла то чинити, него е радіе са своимъ супругомъ пѣшке ишла докъ нису срѣли оне одъ куѣе съ носилима, у коя она и Спасоѣ сѣдну. Чимъ су изишли изъ шуме, сильный свѣтъ поврви предъ нѣи. По цѣломъ спаилуку и по свой околини разнео се быо гласъ, да су Геновеву нашили. Селяци су све свое послове пооставляли, и нико кодъ куѣе ние остао, веѣъ ко е болестанъ быо. Сви су стаяѣе одѣло изоблачили, и похитили да виде Геновеву, и што е ближе граду ишла, све се выше свѣта искупляло, сузнимъ очима поздравляюѣи е.

Крозъ ону множину свѣта протураю се и два хаѣе, съ дугачкимъ своимъ штаповима и хальинама мушемомъ покривенимъ. То су была она двоица, што су одвели были

Геновеву да є погубе. Обоица, особито Петаръ замоле Геновеву да їмъ опрости, што су є, боєћи се Голоса, у оной пустини да се пати оставили, и што є нису нїнымъ родительима у Брабантъ одвели. Приповѣде потомъ како су и они одъ Голоса за свой животъ стрепили, на ацилукъ отишли; како су се съ тогъ пута истомъ пре неке године вратили, и у потаи само кодъ свои живили; како су они држали да є Геновева давно мртва, и зато су у договору были да никомъ ни рѣчи о томъ неспоминю, да тимъ Сигфриду ране на ново непозлеђую. „Ахъ, како є то могло быти, да вы милостива госпо! одъ мраза и глади нисте скапали, или да васъ звѣрови нису растргли. Мы смо мислили, да сте и вы и ваше чедо одавно погинули.“ Геновева їмъ рекне да се дигну, руке се съ нїима говорєћи: „Добри мои люди, Богу па вама имамъ благодарити што самъ жива съ моимъ дѣтетомъ!“ „И ты, сыне!“ рече Спасою „благодари їмъ. Видишь, то су они люди, кои бы те морали погубити, и кои су се выше Богу него люда покорили.“ — „Є лѣ, рекне она оной двоици са сузнимъ очима, садъ се некаєте, што сте насъ онда поштедили?“ „Ахъ Боже!“ одговоре они, „онда намъ се Богъ зна какво чудо чинило што смо вамъ животъ опростили; садъ истомъ видимо, да є то ништа было, и да бы требало да смо мы нашъ животъ за вашъ положили, и да смо васъ вашимъ родительима одвели.“ — Люди ови и предъ Сигфрида падну на колѣна, молећи и нѣга за опрощенѣ, и благодарєћи му на милости, кою є онъ чинїо нїнымъ женама и дѣци. Єрѣ су на велико нїино чудо чули, да є Геновева у свомъ писму препоручила Сигфриду, да се онъ о нїнымъ женама и дѣци стара. Сигфридъ одговори: „Я нисамъ знао да сте вы мою супругу и дѣте поштедили; па, кадъ самъ се на ваше супруге и дѣцу опетъ смиловао, то су се, и да я незнамъ, испуниле преко мене оне христове рѣчи: Блаженни милостиви, они ће помиловани быти. Идите, я ѣу се о

вами и о вашимъ породицама и у напредакъ старати.“
Обоица устану, и идући за носилима Јованъ Петру рекне:
„Видишь да е истина оно, што самъ ти я рекао: небой се
кадъ чинишь добро, па ма ти се како претило. Ёрь, кадъ
было, вратиће ти се за добро добро.“

Чимъ е Геновева прошла неку шумицу и угледала
Сигфридградъ — чуше се сва звона звонити, и свѣтъ е он-
да јоштъ већма почео плакати. Народъ е то самъ тако на-
редіо, да нико није ни знао за то, и чекали су само да се
укаже Геновева. Кодъ Сигфридграда свѣта е премного
было. Люди су се по дрвима пенjali, а у Сигфридграду
ономъ улицомъ, којомъ е она пролазила, по прозорима и
по крововима одозго пуно е было свѣта. Ёрь, свако е
желило да види своју милу Геновеву, коју су толико годи-
на држали да е мртва. Зато су отворили носила, која су
двѣ мазге носиле, да бы е свакій могао видети. Сви су
у ню гледали, звона су безъ престапка звонила, она е
пакъ смирено сѣдила и са оборенимъ очима гледала предъ
себе, држећи дѣте у крилу. На нѣму е была јоштъ она
кожа одъ срне, и држао е у руци онај дрвеный изъ пе-
ћине крстъ. Съ десне стране е яхао Сигфридъ а съ лѣ-
ве Вукоѳ. Она два хаѣе ишли су за нѣомъ, а кошута е
устопце ишла као какво најпитоміе живинче. Войводе и
момци сигфридови ишли су неки напредъ неки острагъ за
носилима.

У двору е дочекаю све госпое и господске кѣри
околны войвода, коѳ су се искупиле и поиздолазиле быле
као да јѳ е неко сазивао. Све су се невиности нѣной чу-
диле, и што е жива остала радовале. Данъ овај чиніо
јѳмъ се као данъ, у кои е женска врлина мейданъ одржа-
ла. Предъ свима е пакъ была испреднячила една лѣна дѣ-
войка у бѣлой хальини, съ прекраснимъ око врата ѳерда-
номъ одъ бисера, и пружи Геновеви еданъ вѣнацъ одъ

зимзелена, крозъ плачь говорехи: „Узми — узми овай вѣнаць одъ насъ свию; красный побѣде вѣнаць Богъ ти е на небу сплео.“

Геновева ниє могла да позна ту дѣвойку. Кажу іой да е то оно добро дѣвойче, кое іой е на тамничный прозорь долазило, коме е онда око четрнаестъ година было. „Благородна Госпо!“ прогаворе оне госпоє, „она е єдина была, коя васъ у вашей тузи и новольи ниє оставила, она е єдина и заслужна те чести да прва васъ поздрави, и прва радость съ вама дѣли.“ Геновева погледи у дѣвойку, и позна е по ђердану одъ бисера, кога іой е она ужасне оне ноѣи поклонила. „Ахъ Боже!“ проговори она, „ко бы онда мислю, кадъ су ме изъ овы зидова съ дѣтетомъ одвукли, да ѣу се я кадгодъ жива вратити. Само си ты єданъ то знао! — О, преблагій творче, кадъ ты невиность іоштъ овдѣ на земли почитовати и обрадовати даєшь, а да шта е чека тамо на небесима!“

„Тако е, тако, милостива госпо!“ рече Вукое. „Невиность се овдѣ на земли свакій путъ непочитує и редакъ е данъ нѣногъ мейдана као што е овай данасъ. Ал' и то кадкадъ Богъ іоштъ овдѣ учини, да бы могли мы видити одъ прилике каква милость и среѣа чека невиность тамо на небу.“ Потомъ се обрне господару, говорехи: „Господару! има ми веѣъ осамдесетъ година, и зато самъ време доста пута са одржаномъ надъ неприятелѣмъ побѣдомъ у овай градъ улазию; али оваке побѣде іоштъ нисамъ доживію, какву е ова госпа одржала.“ — „Богъ е то тако наредію,“ одговори му Сигфридъ, „ово е найславнія побѣда, побѣда добродѣтели надъ порокомъ!“

Радость, многій плачь и говоръ, были су Геновеву веѣъ уморили, зато оде одмахъ у свою собу, и, пошто е Богу благодарила, наслони се да спава. Добра она дѣвойка остане свагда кодъ нѣ, и Геновева ни одъ когъ другогъ ниє примала послуге до одъ нѣ.

XVII.

Геновева се виђа са своимъ ро-
дителяма.

Докъ е у Сигфридграду тако читава врева одъ радости и жалости смѣшана была, дотле се у войводскомъ двору у Брабанту само тужило. Вукое се замоли кодъ господара, да онъ првый иде къ геновевинымъ родителямъ тай радостный гласъ однети, да су ѿмъ ћерку нашли. „Вър- ный мой и старый прияне! остани ты, а нека се кои мла- љий на тай путь крене. Добро знашь како си се у путо- ваню поболо, кадъ смо се съ войске врађали, да си че- сто говорю: „ово ми е послѣднѣ путованѣ.“ Сѣти се ма- ло твоє старости и немоћи.“ — „Ништа то нечини,“ при- дода Вукое, „одъ како смо госпою нашли, десетъ самъ годи- на млађий постао, и држимъ да вамъ никакву већу послу- гу до данасъ нисамъ учиню, него што ће бити ова, па онда немаримъ ма одмахъ умрѣо.“ „Кадъ башъ имашъ волю тако, ты а иди; узми понаиболѣгъ коня и дванаестъ до- бро наоружаны момака, па тамо моіой тастбини онако кажи, како те Богъ и память твоя наиболѣ учи; но гледай да ми се здраво и мирно вратишь.“

И Геновева га е позвала, и препоручила му да іой роди- тель одъ нѣне стране онако поздравѣ, као што се кѣри пристои.

Вукое сву драгу ноћъ ниє заспао. Зора га е заста- ла на ногама и спремна већъ на путь. Избуди коньике, опреме ковѣ и пођу. Све е напредъ ишао, и свакій часъ е друштву свомъ викао: „живо, браћо! живо!“ и тако се одъ ютра па до мрклогъ мрака безъ одмора путовало. Кадъ га е друштво упытало: „Кудъ хитите тако?“ онъ е одговорю: „Сѣтите се суза родительски, кое смо ради да утремо; правый човекъ кадъ може невольномъ и неколико часова

тужны прекратити, нека неоклева и неплаши се труда. Мы идосмо хитно у бой да се біємо, ранимо и плачемо — треба и да похитимо да обвеселимо, и сузе утремо. Садъ быхъ желіо да ми є крилатъ конь, као онай кога самъ садъ незнамъ гдѣ написаногъ видіо, чему самъ се онда врло чудіо.“ Па онда ободу конѣ и поѣу брже.

Старый єданъ войвода, кодъ кога є Вукоє съ друштвомъ преноѣіо, каже му да є добрый онай владика, кои є Геновеву са Сигфридомъ вѣнчао, у некомъ мало само съ пута находѣемъ се мѣсту, у кое є дошао да нову цркву посвети. „Мы ћемо дакле одавдѣ право къ нѣму,“ рече Вукоє. „Добрый тай пастирь треба такође да чує рад-а-шта мы идемо. Па како є онъ єданъ паметанъ и разуманъ господинъ, то ћу я нѣга замолити, да ме научи како ћу најболѣ свршити посао, за коимъ идемъ. Я самъ редомъ на сваку руку окретао и мисліо, па нисамъ башъ као што бы требало смисліо. Да изъ далека іоштѣ вичемъ: Геновеву смо нашли! Она є жива! Ал' тако изненаднимъ гласомъ као съ неба те у ребра неваля иѣи. Я самъ старый воинькъ, и чуо самъ само одъ людій гдѣ говоре да се страше, па опетъ — што є за чудо! — ове рѣчи: „Геновева є жива!“ тако су ме устрашили, да самъ се уздрктао, и яко ми мрави исподъ коже иду одъ тогъ страха. Нисамъ вѣровао да човекъ одъ радости може тако савъ протрнути, па кадъ то кодъ други людій тако бива, то бы тай ужасъ одъ радости родителѣ могао у срце устрѣлити као стрѣломъ. А да іймъ ту стваръ поиздалѣ наведемъ, и мало по мало одкріємъ, у томъ нисамъ вѣштѣ. Оваки као што самъ я умѣду само са сабљомъ извіяти ал' съ рѣчма никако. Почитаня вредный онай господинъ валя да ме у томъ научи; ерѣ срце утѣшити, у томъ є онъ вѣштѣ.“ Вукоє порани одатле, и похити до владике. Приповѣди му шта се догодило и каже рад-а-шта є до нѣга дошао. Владика се веома обрадує, благодари Богу, па онда рече

Вукою: „Будите у миру, мой старый! Све е као што вала. Я се башъ спремамъ по моіой дужности да одемъ до войводе и войводкинѣ; дакле ћемо заєдно.“ Добромъ Вукою то е врло мило было, а и радовао се и за честь држао што ће са своіомъ дружиномъ владику моѣи пратити.

Войвода и войводкиня сваке су године парастось држали онай данъ, у кои іймъ е дошао тужный гласъ о геновевиной смрти. Башъ се у то време данъ тай догодіо, и они су ожалощѣени то ютро у соби сѣдили. Они су се были врло постарили, власи већъ были су іймъ обѣлиле. На обома е одѣло жалѣня было, и црне хальине нису никакo ни скидали. У двору іймъ е такова тишина была, као да е све помрло; еръ су колико се већма могло, клонили се вике и дружтва. Време е већъ было стати на службу, него су само владику очекивали, когъ су сваке године позивали, да іймъ у оной цркви, у коіой е Геновеву са Сигфридомъ вѣнчао, парастось сврши.

Войвода е у себи тужіо мислећи: „Страшну смо казну мы кодъ Бога заслужили, кадъ е насъ своимъ бичемъ овако ошинуо да намъ се домъ сасвимъ затре. Но опеть! Боже, нека е по твоіой вољи!“ — Войводкиня е уздисала: „Ахъ! єдино дѣте, онако добро дѣте, па пре суѣногъ дана да погине, — то е страшно неможе страшніе быти. О Геновево мы смо мислили да ћешъ ты нама очи заклопити, и ты нама найпре на образъ землѣ бацити, па гле, шта се догоди! Ипакъ, нека е онако Боже, као што си ты по твоіой милости наредіо!“

У средъ овы нѣины мислїй и тугованя стигне и владика. Онъ е было весео и предусрѣтне ій одмахъ съ рѣчма: „Проѣтите се тугованя, ослоните се на Бога;“ и почне іймъ доказивати како су чудесни путови божїегъ промисла. Испореди одмахъ тугованѣ яковлѣво за изгублѣнимъ синомъ Іосифомъ са нѣинимъ, представи іймъ опеть радость

яковлѣву, кадъ є чуо да му є Іосифъ живъ, и ово ій є яко у срце дирнуло. Пописао на божію свеуправляюћу любовъ и на яковлѣву отачаску радость, и нѣино срце о-храбри, и изгна изъ нѣга тугу. „О такова радость,“ про-говори войводкиня са склоплѣнимъ рукама, „кадъ бы насъ обрадовали!“ Войвода опетъ рече: „Овогъ свѣта неће, него може бити оногъ.“ „И овогъ свѣта, овогъ,“ рече владика. „Богъ и садъ іоштъ чини велика чудеса. Онъ отвора па и залѣчує ране. Онъ може исподъ покрова изъ гроба подигнути Богъ яковлѣвъ и іосифовъ іоштъ живи, іоштъ богує. Онъ, кои є срце ваше укрѣпио да га туга не-умори, и садъ га крѣпи да га радость необори. Мѣсто парастоса, кои смо наумили у цркви свршити, треба да одпоємо: „Тебе Бога хвалимо.“ Єръ, Геновева є жива, — и вы ѣге є видити.“ Обое су у нѣга гледали као окаменѣни. Страхъ єданъ претурише преко главе докъ є владика говорио, па садъ су се надежда и плашня у срцу нѣиномъ бориле.

На то владика отвори врата, узове Вукоя, кои є стрепеѣи у срцу съ домаћимъ служительима у другой соби быо, и рече: „Ево човека, кои че вамъ шта има далъ казати.“ Вукое приступи говореѣи: „Она є жива за ямач-но. Я самъ є моимъ очима видіо, ушима моима нѣнъ го-воръ чуо, и овимъ моимъ рукама нѣну ухватіо.“ Те рѣчи: „Геновева є жива,“ пукоше по свему двору, и све слуге и слжкинѣ ужуборе се, обрадуо и готово изванъ себе потрче у собу. Вукое є пакъ приповѣдао све шта се и како се догодило, и сузе су му одъ радость као киша капале. Свако є то одъ радости као опієно было, плакало и єцало — а войвода и войводкиня само су пребледили и ни сами нису знали како іймъ є. Па кадъ су се већ увѣрили, кадъ су люди, кои су съ Вукоемъ дошли, нѣго-ве рѣчи потврдили, и кадъ іймъ є Вукое сваку рѣчь казао, кою су му Геновева и Сигфридъ препручили — онда су

се чисто као одъ каквогъ тежкогъ сна пробудили и освѣстили. На ново опетъ оживе говорећи: „Доста смо живили, кадъ намъ е Геновева само жива. Мы ћемо къ нѣой да е видимо, пре него што умremo.“ Пошто су тай данъ у цркви Богу благодарили, крену се сви онако и владика и слуге на путь.

Геновева се већъ почела была поправляти; и едно е јоштъ само желила: да види своѣ родителѣ: И ето ѿй изненада, и пре него што се ѿймъ надала! Поздраве се съ нѣомъ плачући, и старый отаць нѣнъ рече, као што е оно негда светый Симеонъ рѣкао: „Сада допусти Боже да робъ твой съ миромъ умре, кадъ су ово само мое очи видиле,“ а мати загрливши е рече: „Садъ ѿу радо умрети, само кадъ самъ то доживила да се твоя невиность обљоданила.“ — По томъ окрену дѣтету обоѣ, велећи: „Па ты си наше унуче! — о ходи, ходи сладко чедо одъ чеда нашегъ.“ И тако су га едно на друго пригрљавали, любили и благосиљали; па онда обоѣ проговоре: „О да чудна лч су дѣла твоя Боже! Плакали смо за тобомъ као за мртвомъ и нисмо се никадъ надали, да ћемо те овогъ свѣта видети, па где даде Богъ те и твогъ сына видисмо,“

Садъ ступи и владика предъ нѣи. Геновеви се учини кадъ га види као да е анђела божіегъ видѣла. Смирный овай мужъ погледи найпре у Геновеву и Сигфрида па онда и у нѣне родителѣ, редомъ благосиљуюћи ѿй пружи руку и проговори: „Садъ е Богъ извршио оно, што ми е духъ нѣговъ казао напредъ! Онъ е теби, кѣри мол, и свыма вама већу срећу намѣнио, него какву овдѣ на земљи имате — коя се пакъ съ мукомъ починѣ, као што се све овогъ свѣта съ мукомъ добива. Онъ е све другчіе учиніе него што смо мы мислили — али и красніе него што бы мы смислити могли. И где — као што смо некадъ сви заедно были, тако смо опетъ сви, ни едногъ ние нестало,

исто насъ е Богъ іошть съ овимъ дѣтенцетомъ умножіо, ерѣ онъ у свачемъ выше чини него што обѣћава. Среѣанъ е ошай, кои искушенѣ претрпи. Ерѣ кадъ се сачуванъ наѣ, добиѣе круну живота, кою е Богъ свымъ онымъ обѣћао, кои нѣга любе. Круна е ова вама предата.“

XVIII.

Геновевина патня многе е усреѣила.

Кадъ се веѣъ разгласило, да е Генозеви болѣ и да се опоравила, свакиѣ данъ е свѣтъ долазіо да е види. Вуюкою е препоручила да никогъ неодбіе, но свакогъ да пусти нѣойзи. Све іѣ е выше долазило, и по доста іѣ уеданпутъ у собу пуштао. Люди су тако ѣутали, да су едва и дихали слободно, и ни отмицали се нису одъ врата. Люди су гологлави стаяли као у цркви, па и мала дѣца на материнимъ рукама была су мирна. — Генозева бы се наслонила на канапе, ил' сѣдила на столици, и бѣло нѣно одѣло тако е бледомъ нѣномъ, ал' смѣрномъ и умилномъ лицу одговарало, да се людма ниѣ другчѣе чинило, него да е нека свѣтлость обасяла. Она е свагда по кою рѣчь рекла людма, кою они докъ су живи неѣе заборавити.

„Добри мои и драги люди! мило ми е што сте ме походили, и благодаримъ вамъ на любви, што ме збогъ мое патнѣ жалите, и што се радуѣте садъ кадъ самъ и я радостна. Ахъ, знамъ я добро, да се и вама кадгодъ што неповольно догаѣа, и да гдѣкоѣ одъ васъ овогъ свѣта велике муке постижу! Али, али любите само Бога! Нѣму се едномъ само молите, и никадъ немойте клонутѣ духомъ! Онъ ѣе свакомъ ономъ помоѣи, кои нѣга любе. Башъ кадъ мы мислимо да е све пропало и изгублѣно опетъ нашъ онъ помоѣи може; и то одъ оне стране, одъ коѣ се мы и ненадамо. Онъ све учини као што е право. Па ниѣ

д' истина? Невидите ли вы то добро на мени како се са мноми догодило?

„Будите задовольни съ оними што имате, и съ малими се задовольте. И съ мало може человекъ срећанъ были. То самъ я познала у пустыни. Колико сте вы сиромашни, опетъ самъ я у пустыни юшть маи и одъ васъ имала. Вы имате мало кућице, имате халине, постелю и преко зиме топлу собу и врућа смока. Па шта выше и треба человеку? Невежите дакле ваше сердце за оно, што е за време. Неуздайте се у мртве новце, него у живого Бога. Богъ може найсиромашниегъ, а найсиромашниегъ богатимъ учинити. То видите на мени.“

„Држите се свакомъ приликомъ Бога, молити му се, и чувайте савѣсть вашу да вамъ е чиста. Ко се Бога држи и нѣга на срцу носи, томе е рай у срцу. Молитва насъ укрѣплява да добро чинимо, крѣпи насъ у мукама. Она пробия облаке, и никадъ непролази неуслишана. Чиста савѣсть у свима е мукама, у тамници, на смртномъ концу наймекше узглавлѣ. То ћете вы познати, као и сама што самъ.“

„Ако васъ савѣсть укорава — а кога неукрава, па ако и ние башъ онако што учиню, што су на мене были потворили? — ако насъ дакле савѣсть укорава, то старайте се одмахъ да сесъ Богомъ помирите, па тога ради прибѣгите Христу, сину божиему. Нѣга е Богъ послао, да грѣшанъ свѣтъ поправля. Онъ е наши грѣхова умилостивитель. Онъ е крвь свою пролио за опроштенѣ наши грѣхова. Докъ велило да нисмо грѣшни, дотле већъ само себе варамо. И докъ се мы за наше грѣхове каємо, дотле е и онъ праведанъ, па праша намъ сагрѣшена, и укланя одъ насъ све оно, што е неправо. — Слушайте добро све оно, што Богъ вели у светомъ еванђелию, па ћете юшть далеко болши быти, него што вамъ я умѣмъ казати.“

Супружнике и родителъ опетъ другчїе е свѣтовала Супружнике е опоминяла да се слажу и назе, а одвраћала ѿ ѿ одъ люборевнованя. „Никада немойте да вѣруете ко- екаковымъ сплеткама и измишлѣнымъ рѣчма, кое су раде да васъ омразе и у зао животъ доведу!“ говорила е она, ерѣ е сама познала колико туге и зла опаке рѣчи и међу най- болымъ супружницима могу учинити. Родителъ е опоминяла да дѣцу свою кротко и хрїстіянски воспитаваю. „Видишь,“ говорила е она матери дѣте на руци држећой, „томъ дѣтету нїе уписано па челу какве ће оно среће бити, шта ли ће преко свое главе преметнути. Садъ се оно безбрижно осмѣюе; алъ ће бити време кадъ ће и нѣ- му доћи да плаче и тужи, као што е и свакомъ, кои се родїо, дошло и долази. Зато га тако воспитайте, како ће имати снаге, да се крозъ оваї вѣкъ протура. Кадъ е ме- не моя майка тако држала на рукама, она нїе могла знати, шта ћу я претрпити. Алъ да ме нїе у дѣтињству стра- ху божіемъ и да се у свему на Бога осланямъ научила, ме- не бы мое муке свладале, па бы у пустыњи очаяла, и са- ма себи животъ одузела, те ме небы выше было на свѣ- ту. Безъ твердогъ увѣреня о Богу, Христу и о вѣчномъ животу, животъ бы овогъ свѣта жалостанъ и сваке утѣхе лишенъ быо.“

XIX.

Како е Голосъ прошао.

Люди одъ Геновеве пошасши ради су были да виде и Голоса. Судъ е нѣга као опадника, невѣрногъ служите- ля и збогъ троякогъ убиства на смртъ осудїо. Морали бы га за четири вола везана на четверо растргнути; но Сиг- фридъ на молбу геновевину опростїо му е животъ; алъ да га вѣчитогъ заточеня ослободи, то нїе было у нѣговой власти. Чуваръ заточника по цѣо даць быо е на ногама уводећи свѣтъ да гледи Голоса. И онъ е то радо чинїо.

„Ходите овамо,“ говорио є. „Горе у соби видели сте примѣръ невиности и доброте; а овдѣ ћете видети како пролазе грѣшници и злочинци.“ — Пошто є тежка гвоздена врата отворио, грозно є было людма унутра погледати, и кадѣ є свѣћу у тамницу унео и смотре Голоса, јоштѣ већма се уплаше. Ђрѣ є страшанѣ быо гледати. Коса му є разбарушена висила преко чела и очіу, брада велика нарастла. У лицу є быо пребледіо, а очима издраченим свуда око себе гледао є. Савѣсть га є мучила и гризла тако, да є често у неко бѣснило долазіо, страховито урлао, ланцима тресао и главомѣ о зидѣ тукао.

„Луда — луда, по сто пута лудѣ быо самѣ ја!“ често є викао. „Тежко ономе, који одѣ Бога одпадне, своє срце рѣавимѣ желяма отвори, и гласѣ своє савѣсти престане слушати! Сѣ почетка може онѣ неке лажне, непостояне, варљиве приятелѣ имати — алѣ ће му свршетакѣ јданѣ и мучанѣ быти! — Јао и помагај ономе, који зле желѣ своє заситити тражи! Пружа руку да узбере цвѣтѣ, а кадѣ тамо скочи изѣ чбуна најлюћа, најотровнија змја, која се неколико пута око нѣга увіє, стеже га, крѣа, мучи и уєда безѣ престанка своимѣ отровнимѣ зубима.“

Гдѣкој є путѣ питао, ако му и єсте толико пута казивано: „Люди! є ли истина, єсу лѣ нашли грофицу и нѣно дѣте? Є лѣ то было, илѣ самѣ ја то само сніо? Не, не, нисамѣ сніо. Тако є, зацѣло є тако. Вѣруємѣ. Него чуйте: Богѣ се страшно свети. Онѣ є ню изѣ ове тамнице ослободіо, па мене башѣ у ню стрпао. Да, да, овдѣ є она сѣдила,“ говорио є ударајући о циглѣ подѣ ногама, — „овдѣ на овимѣ цигляма, гдѣ сада ја сѣдимѣ. Мислите лѣ вы сада да є то Богу право?“ —

Погдѣкадѣ є опетѣ викао: „Но хвала Богу! идете лѣ по мене? Водите ме тамо и убите, на коло баците. Идемѣ радо! Ја самѣ невину матерѣ и нѣно безлобно дѣте погубіо — зато и треба да ме убіете. Ја самѣ невину

крвь проліо, видите ли, моє су руке іоштъ крваве, крва-
ваве све до лаката! Видите, потокомъ теку сузе изъ мои
очію, ал' немогу да ій оперу да буду чисте и бѣле. За-
то се мора и моя крвь пролити. И то радо. Болъ є по-
гинути, него ову муку овдѣ — овдѣ — овдѣ унутра“ —
показуюћи на прси — „дуже подносити!“

XX.

Завршетакъ.

Колико є Геновева живила ние се могло дознати, ал'
се добро зна да она докъ є годъ живила, живила є у ра-
дости, много є добра чинила и лѣпу смртъ дочекала. Нѣнѣ
є животъ раванъ быо єдномъ лѣпомъ тихомъ, пролѣтномъ
вечеру послѣ яке буре, која є срећно мимоишла; а смртъ
є нѣна была као лѣпъ, прекрасанъ заходъ сунца, кое іоштъ
свѣтлостъ дає, докле годъ се нѣгова послѣдня зрака — не у-
гаси — него само одъ нашегъ погледа уклони, и краснє
другомъ свѣту сѣи.

Свѣтъ є Геновеву као светительку почитовао, и ско-
ро на сто година послѣ чуло се стараца, кои су се хва-
лили говорећи: „Кадъ самъ дѣте быо, я самъ видіо Гено-
веву!“ и причали су своимъ унуцима о нѣой.

„Кадъ човека снађе бѣда,
Кадъ га сплету людске страсти:
Онъ у небо нека гледа,
Тамо наше све су сласти.“

...и ...
...и ...
...и ...
...и ...
...и ...

Д

Звѣрствіе

...и ...
...и ...
...и ...
...и ...
...и ...

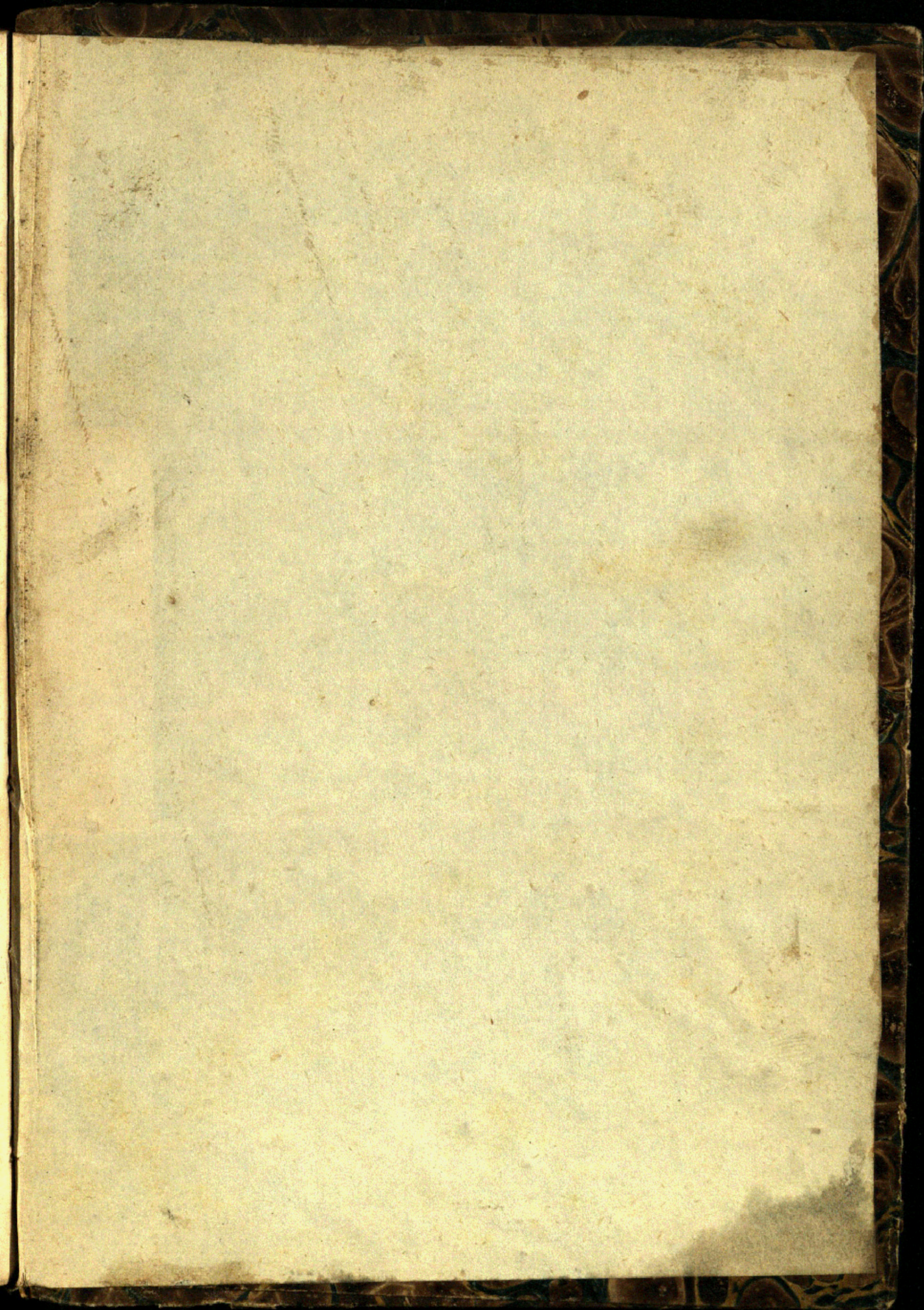
У ЗЕМУНУ,

БРЗОТИСКОМЪ ПЕЧАТНЪ І. К. СОПРОА.

1852.

...и ...
...и ...
...и ...
...и ...
...и ...

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

Р 19 Ср Т 19. 1

